

Elk woord telt!

**"Hoe het inzetten van de iPad kan bijdragen
aan de taalontwikkeling van de peuters op De Taaltrein."**

**Afstudeeronderzoek
Sophie Hoekstra**

**Afstudeeropdracht Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Stenden Hogeschool Leeuwarden**

Elk woord telt!

**"Hoe het inzetten van de iPad kan bijdragen
aan de taalontwikkeling van de peuters op De Taaltrein."**

Afstudeeronderzoek

Auteur:

Sophie Hoekstra (258083)

Onderwijsinstelling:

Stenden Hogeschool te Leeuwarden

Opleiding:

Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Inleverdatum:

23 juni 2017 te Leeuwarden

Opdrachtgever:

Koninklijke Kentalis, De Taaltrein

Praktijkbegeleider:

Stieneke Kramer – Pedagogisch behandelaar

Afstudeeronderzoeksbegeleider:

Reitse Nijland – docent, Stenden Hogeschool

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport waarin ik onderzoek heb gedaan naar de wijze waarop de iPad een bijdrage kan bieden bij de behandeling aan de peuters van Koninklijke Kentalis, De Taaltrein te Urk. Het onderzoek is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Stenden Hogeschool te Leeuwarden.

Van oktober 2016 tot en met april 2017 ben ik, in opdracht van De Taaltrein, bezig geweest om dit onderzoeksrapport te schrijven tot een bruikbaar product voor de behandelaren van de behandelgroepen van De Taaltrein. Het is een proces geweest dat een belangrijke bijdrage heeft gehad aan zowel mijn persoonlijke ontwikkeling als mijn ontwikkeling als professional. Ik ben blij met het resultaat, dat naar mijn mening concrete handvatten geeft voor de wijze waarop de iPad kan worden ingezet bij de behandeling.

Via deze weg wil ik graag een aantal mensen bedanken. Allereerst mijn stagebegeleidster Stieneke Kramer. Ik wil haar bedanken voor het meedenken en de begeleiding tijdens het onderzoek. Dankzij haar heb ik onderzoek gedaan naar een onderwerp dat echt leeft voor de behandelaren en past binnen actuele ontwikkelingen van de samenleving. Daarnaast wil ik alle respondenten van de enquête, afdeling P&O, afdeling ICT, de unitmanager Nanouk van Tol en mijn directe collega's Joyce Post en Diriena Baas bedanken voor hun tijd en medewerking aan mijn onderzoek. Reitse Nijland wil ik bedanken voor zijn rol als kritische maar bovenal betrokken docent, als scriptiebegeleider en slb'er tijdens mijn studietijd op Stenden Hogeschool. Zijn goede en bruikbare feedback heeft door de jaren heen een positieve bijdrage gehad aan mijn ontwikkeling tot beginnend professional. Tevens wil ik Jolanda Smit bedanken voor haar kritische feedback op de Nederlandse grammatica van mijn onderzoeksrapport. Dankzij de feedback van Reitse en Jolanda is mijn onderzoeksrapport naar een hoger niveau getild. Daarnaast wil ik graag mijn dank uitspreken aan Grietje van der Werf, Albert Hoekstra en Martha Peenstra voor hun betrokkenheid en begrip tijdens alle momenten van vallen en opstaan tijdens het schrijven van mijn onderzoeksrapport. In het bijzonder wil ik Vincent Heuveling bedanken voor zijn luisterend oor en eindeloze geduld; zonder hem had ik het niet gekund!

Sophie Hoekstra

IJlst, 22 juni 2017

Samenvatting

In opdracht van Koninklijke Kentalis, De Taaltrein te Urk, is er onderzoek gedaan naar de wijze waarop de iPad kan worden ingezet bij behandeling van peuters met een taalontwikkelingsstoornis. De centrale vraagstelling van dit onderzoek is: *'Op welke wijze kunnen de behandelaren van Kentalis De Taaltrein te Urk de iPad methodisch inzetten bij de behandeling zodat de taalontwikkeling van de peuters wordt gestimuleerd?'*. Het doel van het onderzoek is dat er aanbevelingen worden gedaan aan de behandelaren van De Taaltrein te Urk zodat de behandelaren kennis hebben van de wijze waarop de iPad methodisch kan worden ingezet bij de behandeling.

De centrale vraagstelling is beantwoord aan de hand van drie deelvragen. Met behulp van informatie uit de literatuur en een internetenquête is er in beeld gebracht op welke wijze de iPad kan worden ingezet bij de behandeling aan peuters met een taalontwikkelingsstoornis. Daarnaast is er middels de enquête gekeken vanuit welke achterliggende argumenten de behandelaren de iPad op de gekozen wijze inzetten. De enquêtes zijn verstuurd aan alle logopedisten en pedagogisch behandelaren, die werkzaam zijn op minimaal één van de behandelgroepen van De Taaltrein-locaties in Noord-Nederland.

De conclusie van dit onderzoek is dat de iPad methodisch kan worden ingezet bij de behandeling door het aanbod aan te laten sluiten bij de één of meerdere taaldoelen. Er is een divers aanbod aan programma's aanwezig die kunnen worden ingezet om de verschillende taalontwikkelingsgebieden te stimuleren. Voor leereffect is het van essentieel belang dat er interactie is tussen de behandelaar en de peuters. Daarbij is het belangrijk programma's regelmatig en op verschillende manieren aan te bieden.

Naar aanleiding van de resultaten is de belangrijkste aanbeveling dat de behandelaren per thema specifieke apps doorgeven aan de ontwikkelaars van de methodiek 'Jules voor TOS', zodat zij de apps kunnen toevoegen aan de thema's.

Steekwoorden

IPad bij taalontwikkelingsstoornis, iPad bij logopedische behandeling, Kentalis, De Taaltrein, Jules voor TOS, educatieve apps, interactie, peuters, argumenten iPad-gebruik.

Summary

On behalf of Koninklijke Kentalis, De Taaltrein location Urk, research has been conducted on how the iPad could be used in the treatment of toddlers with a language developmental disorder. The main research question is: *"In what way could Kentalis De Taaltrein, location Urk, use the iPad methodically in treatment in order to stimulate the language development of the toddlers?"*. The purpose of this research is to make recommendations to the therapists of De Taaltrein, location Urk, so the therapists have knowledge on how the iPad could be used methodically during the treatment.

The main research question was answered by means of three sub questions. Information from the literature and an internet survey has shown how the iPad could be used in the treatment of toddlers with a language developmental disorder. In addition, the survey examined the underlying arguments regarding why the therapists use the iPad in the certain way. The survey has been sent to all speech therapists and pedagogic therapists who work at least at one of the treatment groups of De Taaltrein locations in the North of The Netherlands.

The conclusion of this research is that the iPad could be used methodically for the treatment by connecting the program to one or more therapy goals. There are many programs available, which could be used to stimulate the different language developmental areas. For learning effect it is essential that there is interaction between the therapist and the toddlers. In addition, it is important to offer programs regularly and in different ways.

Based on the results, the main recommendation is that therapists pass on specific apps to the developers of the 'Jules voor TOS' methodology, so they could add the apps to the program.

Keywords

IPad and language development disorder, iPad and speech therapy, Kentalis, De Taaltrein, Jules voor TOS, educational apps, interaction, toddlers, arguments iPad use.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Summary	5
Hoofdstuk 1- Inleiding.....	7
1.1 Context, probleem- en situatieanalyse	7
1.2 Theoretisch kader	8
1.3 Centrale vraagstelling	10
1.4 Vooruitblik op de onderdelen van het rapport.....	10
Hoofdstuk 2- Methode	11
2.1 Onderzoeksmethode	11
2.2 Operationalisering.....	13
2.3 Data-analyseplan.....	13
Hoofdstuk 3- Resultaten	15
3.1 Deelvraag één	15
<i>"Wat staat er in de literatuur beschreven over de wijze waarop de iPad als ondersteuning kan worden ingezet, om de taalontwikkeling van peuters met een taalontwikkelingsstoornis te stimuleren?"</i>	15
3.2 Deelvraag twee	17
<i>"Op welke wijze zetten de behandelaars van De Taaltrein-locaties de iPad in bij de behandeling?"</i>	17
3.3 Deelvraag 3	21
<i>"Vanuit welke achterliggende argumenten zetten de behandelaars van De Taaltrein-locaties de iPad op de gekozen wijze in?"</i>	21
Hoofdstuk 4- Conclusie, discussie en aanbevelingen.....	26
4.1 Conclusie.....	26
4.2 Discussie	27
4.3 Aanbevelingen.....	29
Literatuurlijst	31
Bijlage I – Overzicht thema's 'Jules voor TOS'	
Bijlage II – Overzicht enquêtevragen	
Bijlage III – Verstuurde mails enquête	
Bijlage IV – Onderwerpenlijst	
Bijlage V – Overzicht respondenten per locatie	
Bijlage VI - Veel toegepaste mogelijkheden	
Bijlage VII – Overzicht iPad-gebruik per ontwikkelingsgebied	
Bijlage VIII - Document richtlijnen iPad-gebruik	
Bijlage VIII - Advies onderzoeksbegeleider praktijk	
Invulformulier Scripties	
Toestemmingsformulier	

Hoofdstuk 1- Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de context, probleem- en situatieanalyse beschreven. Vervolgens wordt er een theoretische verkenning weergegeven van het praktijkprobleem. Er wordt afgesloten met de probleem- en doelstelling, de centrale vraagstelling van het onderzoek en een vooruitblik op de komende hoofdstukken.

1.1 Context, probleem- en situatieanalyse

Opdrachtgever van het onderzoek

In opdracht van Koninklijke Kentalis, De Taaltrein te Urk, wordt er onderzoek gedaan naar de wijze waarop de iPad methodisch kan worden ingezet bij de groepsbehandeling. De aanleiding van dit onderzoek is dat er in gesprek met enkele behandelaren van De Taaltrein te Urk naar voren is gekomen dat er behoefte is naar meer kennis over de wijze waarop de iPad kan worden ingezet bij de behandeling, zodat de taalontwikkeling van de kinderen wordt gestimuleerd. De Taaltrein is een vroegbehandeling voor kinderen van twee tot en met vier jaar oud, die door een taalontwikkelingsstoornis moeite hebben met praten en/of het begrijpen van taal (Kentalis, z.d.). Peuters met een (boven)gemiddeld taalbegrip krijgen twee dagen in de week behandeling en peuters met een benedengemiddeld taalbegrip krijgen een vierdaagse behandeling. De behandeling bestaat uit logopedische behandeling in groepsverband en individueel (J. Post, persoonlijke communicatie, 9 februari 2017). In overleg met S. Kramer (persoonlijke communicatie, 21 november 2016) wordt er in dit onderzoek specifiek ingegaan op de wijze waarop de iPad kan worden ingezet bij de groepsbehandeling, omdat de peuters hier de meeste uren behandeling krijgen en het behandel aanbod van de individuele logopedische behandeling verschillend is ten opzichte van de groepsbehandeling. Binnen de groep is zowel een logopedist als een pedagogisch behandelaar werkzaam, welke gezamenlijk aan de behandel doelen van de peuters werken. Het doel van de behandeling is het op gang brengen en het verbeteren van de communicatie (Kentalis, z.d.).

Binnen Kentalis is er een eigen groepsprogramma ontwikkeld welke specifiek gericht is op peuters met een taalontwikkelingsstoornis. De methoden 'Dag Jules' en het Viertaktmodel uit het boek 'Met Woorden in de Weer' zijn hierbij als uitgangspunt gebruikt (Rodenburg-van Wee, van Veen, Brands, Mulder & Scheper, 2016). Het groepsprogramma draagt de naam 'Jules voor TOS' en is thematisch opgebouwd. Elke week staat er een kleine groep woorden centraal die met elkaar te maken hebben (clusterwoorden). Er zijn in totaal dertien thema's uitgewerkt, welke vier tot zes weken duren en betrekking hebben op alledaagse situaties als dagstructuren, culturele feesten, seizoenen, zelfbeeld en zelfverzorging. Binnen deze thema's worden diverse activiteiten aangeboden om de taalontwikkeling van de kinderen te stimuleren (van Alphen, Weterings, Scheper, Rodenburg - van Wee, van Veen, Brands & Mulder, 2017). De klassenpop Jules wordt hierbij ingezet als middel om de interactie met de kinderen op gang te brengen (Rodenburg- van Wee et al., 2016). Zie bijlage I voor een overzicht van de exacte thema's van 'Jules voor TOS'. Vanuit het viertaktmodel 'Met woorden in de weer' leren de peuters middels verschillende activiteiten die aansluiten bij hun interesses, de relaties tussen woorden. Deze woorden worden toegelicht door middel van bijvoorbeeld een woordspin (Scheper, van Wee, Brands, Mulder & van Veen, 2016).

Praktijkprobleem

Op zowel de tweedaagse als de vierdaagse behandelgroep is er een iPad geïntroduceerd. Uit persoonlijke communicatie met de unitmanager N. van Tol, pedagogisch behandelaars S. Kramer en J. Post en de ouderbegeleider D. Baas (2016) is gebleken dat de aanleiding van het inzetten van de iPad geen direct verband houdt met de behandeling en dat er geen beschreven werkwijze is ontwikkeld voor het inzetten van de iPad bij de behandeling. Door het ontbreken van een beschreven werkwijze geven de behandelaars naar eigen inzicht invulling aan de wijze waarop de iPad kan worden ingezet.

Als oriëntatie op het praktijkprobleem is er per groep één behandelaar benaderd met de vraag hoe de iPad bij hen op de groep wordt ingezet. Om meer verdieping te krijgen over het iPad-gebruik op De Taaltrein te Urk zullen alle behandelaars als respondenten worden betrokken bij het onderzoek.

Uit persoonlijke communicatie met S. Kramer en J. Post (november 2016) is gebleken dat de iPad dagelijks wordt gebruikt voor het maken van foto's en video's voor *Mijn Digidag*. Kentalis (2016) beschrijft *Mijn Digidag* als een digitaal schrift welke is ontwikkeld door medewerkers van Kentalis, waar ouders, cliënten en professionals berichten, video's en foto's kunnen delen. De berichten en foto's kunnen de communicatie ondersteunen tussen het kind en de communicatiepartner. Scheper et al. (2016) beschrijven dat foto's of tekeningen van wat het kind thuis of op de groep heeft meegemaakt, peuters met een taalontwikkelingsstoornis uitlokt om te communiceren. Daarnaast ondersteunt het de peuters bij het vertellen (buiten het hier-en-nu), waardoor ze beter worden begrepen. Tevens geven J. Post en S. Kramer (persoonlijke communicatie, november 2016) aan dat de iPad wordt ingezet voor spellen, liedjes en filmfragmenten, eventueel passend bij het thema. Woorden worden visueel gemaakt en luisterboeken worden bekeken en beluisterd om de taalontwikkeling, het verhaalbegrip en de woordenschat te stimuleren.

Tevens is er geïnterviewd welke rechten de behandelaars hebben bij het gebruik van de iPad. Een medewerker van de afdeling ICT (persoonlijke communicatie, 6 december 2016) verklaart dat de behandelaars vrij zijn applicaties op de iPad te installeren of deïnstalleren, mits deze verband houden met de behandeling van de peuters.

1.2 Theoretisch kader

De Taaltrein is een behandelgroep voor peuters met een taalontwikkelingsstoornis, maar wat zijn eigenlijk de kenmerken van een taalontwikkelingsstoornis? Is het effectief en verantwoord om de iPad in te zetten bij de behandeling? En wat is er nodig om de taalontwikkeling te stimuleren? Deze vragen zullen hieronder vanuit de literatuur worden beantwoord.

Kenmerken taalontwikkelingsstoornis

Kentalis (z.d.a) beschrijft dat de taalproblemen van een kind met een taalontwikkelingsstoornis verschillen per kind. Goorhuis-Brouwer (1994) en Kentalis (z.d.a) lichten toe dat een kind met een taalontwikkelingsstoornis problemen kan hebben in het begrijpen van gesproken taal (taalbegrip) en/of het uitspreken van klanken in een woord (verstaanbaarheid). Tevens kan het zijn dat het kind woordvindingsproblemen heeft omdat het woorden niet kent (woordbegrip) of niet tijdig uit het geheugen kan oproepen (taalproductie) of dat het kind zinnen grammaticaal niet correct kan uitspreken (zinsontwikkeling).

Taalontwikkeling stimuleren

Volwassenen kunnen de taalontwikkeling van kinderen stimuleren, door taaluitingen te herhalen, uit te breiden en te verbeteren. Middels gesprekken, voorlezen, taalspellen (bijvoorbeeld 'Ik zie, ik zie') liedjes en rijmpjes kan de volwassene de taalontwikkeling van het kind stimuleren (Van der Werf, 2015).

Van Dungen (2013) beschrijft dat de taalverwerking bij kinderen met een taalontwikkelingsstoornis trager verloopt dan bij leeftijdsgenoten. Een laag spreektempo helpt de taal beter te begrijpen en een gemiddeld spreektempo helpt de kinderen nieuwe woorden zelf te gaan gebruiken. Woorden die centraal staan in de behandeling (doelwoorden), met intonatie benadrukken en deze melodieuze uit te spreken, helpen het kind ook om de taal beter te begrijpen en zelf in te zetten. Van Alphen et al. (2017) beschrijven dat er uit verschillende onderzoeken is gebleken dat kinderen met een taalontwikkelingsstoornis twee keer zo veel aanbod nodig hebben om nieuwe woorden te leren dan leeftijdsgenoten. Concreet betekent dit dat een doelwoord twintig keer moet worden herhaald en een doelstructuur, de zinsopbouw waarin het doelwoord wordt aangeboden, tien tot twintig keer moet worden herhaald.

Effect iPad-gebruik bij peuters

Valkenburg (2014) beschrijft dat peuters een opvallende belangstelling hebben voor smartphones, iPads of andere tablets. Een verklaring hiervoor is het diverse aanbod van 'baby-apps', met bewegende en kleurrijke objecten en figuren en geanimeerde geluiden. Tevens geven deze apps directe feedback op de handelingen die de peuter doet, waardoor deze het gevoel van beheersing krijgt. Mediawijsheid (2014) beschrijft dat de belangstelling te verklaren is vanuit een sterke beloningsprikkel die peuters ontvangen in hun rechter hersenhelft. Echter is het bij jonge kinderen van belang dat deze prettige ervaring wordt verbonden met de linker hersenhelft; alleen dan heeft het jonge kind wat aan deze beloningsprikkel. Deze integratie gaat niet vanzelf maar kan worden bevorderd door volwassenen die woorden geven aan hun ervaringen. Holloway, Green & Livingstone (2013) beschrijven dit als voordeel van iPad-gebruik. Doordat volwassenen of andere kinderen actief betrokken zijn bij het iPad-gebruik, wordt de sociale interactie gestimuleerd. Daarnaast kan het gebruik van de iPad op jonge leeftijd een positieve invloed hebben op de schoolprestaties. Zo kan het de ontwikkeling van het lezen, schrijven, rekenen, verbale vaardigheden, de woordenschat en het onderscheiden van informatie stimuleren. Echter beschrijft Mediawijsheid (2014) dat het gebruik van media bij kinderen tussen de twee en zes jaar oud nauwelijks educatief te noemen is. De relatie met het latere schoolse leren is ongefundeerd en kan daardoor misleidend zijn.

Mediawijsheid (2014) beschrijft dat experts nog onvoldoende onderzoek hebben verricht om te kunnen stellen dat tabletgebruik schadelijk is voor het jonge kinderbrein en waar een mogelijk schadelijk effect dan uit bestaat. Voor zo ver bekend is het niet de tablet op zich die schadelijk is, maar de manier waarop de tablet wordt gebruikt door het jonge kind. Zonder begeleiding jonge kinderen gebruik laten maken van de iPad zou mogelijke risico's met zich mee kunnen brengen. Dit blijkt uit onderzoek van Holloway et al. (2013), waar wordt beschreven dat zij nog naïef zijn in het veilig internetgebruik. Hierdoor kunnen zij via suggesties van YouTube blootgesteld worden aan beeldmateriaal dat niet geschikt is voor hun leeftijd en lopen ze de kans negatieve ervaringen op te doen, door bijvoorbeeld blootstelling aan seksueel getinte of gewelddadige inhoud. Daarnaast blijft er minder tijd over voor fysiek spel en interactie.

Probleem- en doelstelling

De behandelaren van zowel de tweedaagse als de vierdaagse behandelgroep bieden de iPad op diverse wijzen aan tijdens de behandeling aan de peuters. Echter is het onduidelijk welke mogelijkheden de iPad biedt en of het huidige aanbod van de iPad methodisch wordt ingezet bij de behandeling. Uit de literatuur van het theoretisch kader is gebleken dat de iPad kan bijdragen aan het stimuleren van de taalontwikkeling en daarmee ook aan de kwaliteit van de behandeling. Echter speelt de volwassene hierin een essentiële rol, daarom is het van belang dat de behandelaren weten welke mogelijkheden de iPad biedt om de taalontwikkeling te stimuleren en op welke wijze deze methodisch kunnen worden ingezet bij de behandeling. Met deze kennis kunnen de behandelaren aansluiten bij de taaldoelen, zodat de iPad kan bijdragen aan het realiseren van de doelen binnen het gestelde behandeltermijn.

Het doel van het onderzoek is dat de behandelaren van De Taaltrein te Urk inzicht krijgen in de diverse mogelijkheden van de iPad en de wijze waarop de iPad methodisch kan worden ingezet bij de behandeling. Op verzoek van de opdrachtgever van dit onderzoek wordt bij de verschillende Taaltrein-locaties geïnventariseerd op welke wijze de behandelaren de iPad inzetten bij de behandeling en wat er in de theorie bekend is over de wijze waarop de iPad kan worden ingezet om de taalontwikkeling te stimuleren. De uitkomst van dit onderzoek zal leiden tot aanbevelingen aan de behandelaren van De Taaltrein te Urk.

1.3 Centrale vraagstelling

Centrale vraag

Op welke wijze kunnen de behandelaren van Kentalis De Taaltrein te Urk de iPad methodisch inzetten bij de behandeling, zodat de taalontwikkeling van de peuters wordt gestimuleerd?

Deelvragen

1. Wat staat er in de literatuur beschreven over de wijze waarop de iPad als ondersteuning kan worden ingezet om de taalontwikkeling van peuters met een taalontwikkelingsstoornis te stimuleren?
2. Op welke wijze zetten de behandelaren van De Taaltrein-locaties de iPad in bij de behandeling?
3. Vanuit welke achterliggende argumenten zetten de behandelaren van De Taaltrein-locaties de iPad op de gekozen wijze in?

1.4 Vooruitblik op de onderdelen van het rapport

In het eerste hoofdstuk zijn de context, probleem- en situatieanalyse, het theoretische kader en de centrale vraagstelling met de bijbehorende deelvragen beschreven. In het hoofdstuk 'Methode' wordt beschreven wat de typering en de populatie van het onderzoek is, welke onderzoeksinstrumenten worden gebruikt, hoe de procedure van de gegevensverzameling er uit ziet, belangrijke begrippen worden geoperationaliseerd en het data-analyseplan komt aan de orde. In het hoofdstuk 'Resultaten' zijn de antwoorden op de deelvragen te vinden, welke zijn verzameld middels literatuuronderzoek en een internetenquête. In het hoofdstuk 'Conclusie, discussie en aanbevelingen' wordt antwoord gegeven op de centrale vraagstelling. Eventuele discussiepunten aangaande de validiteit van het onderzoek worden besproken en aanbevelingen aan de behandelaren van De Taaltrein te Urk worden beschreven.

Hoofdstuk 2- Methode

In dit hoofdstuk wordt de typering van het onderzoek, de onderzoekspopulatie en de onderzoeksinstrumenten beschreven. Tevens komen de procedure van de gegevensverzameling, de operationalisering van begrippen en de analysemethode van de verzamelde data aan bod.

2.1 Onderzoeksmethode

Typering onderzoek

Dit onderzoek is kwalitatief van aard, omdat de verzamelde gegevens in alledaagse taal zijn verwerkt en er is ingegaan op de achtergronden van de verzamelde gegevens. Tevens is dit onderzoek kwantitatief van aard, omdat er gebruik is gemaakt van cijfermatige informatie. De verzamelde gegevens hebben een nummer toegekend gekregen, welke aangeven hoe vaak een antwoord is gegeven (Verhoeven, 2011). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een beschrijvende vraagtype, waarbij vanuit de literatuur is onderzocht wat er bekend is over de wijze waarop de iPad kan worden ingezet om de taalontwikkeling van peuters met een taalontwikkelingsstoornis te stimuleren. Met een verklarende vraagtype is informatie verzameld over de manier waarop de behandelaars de iPad inzetten en vanuit welke argumenten de iPad op de gekozen wijze wordt ingezet. Tevens is dit onderzoek voorschrijvend, omdat er vanuit dit onderzoek aanbevelingen voortvloeien over de wijze waarop de iPad kan worden ingezet bij de behandeling.

Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit 59 logopedisten en 40 pedagogisch behandelaars die werkzaam zijn op één of meerdere Taaltrein-locaties in Noord-Nederland (Afdeling P&O Kentalis, persoonlijke communicatie, 6 december 2016). Dit omvat de pedagogisch behandelaars en logopedisten voor de groepsbehandeling en logopedisten voor de individuele logopedie. In het belang van de betrouwbaarheid van het onderzoek bestaat de steekproef uitsluitend uit de pedagogisch behandelaars en logopedisten die werkzaam zijn op minimaal één van de behandelgroepen, omdat het onderzoek gericht is op de groepsbehandeling. Daarnaast is er voor gekozen om alle logopedisten en pedagogisch behandelaars die werkzaam zijn op minimaal één van de behandelgroepen te betrekken bij het onderzoek, om een volledig beeld te kunnen krijgen van de mogelijkheden die de iPad biedt bij het stimuleren van de taalontwikkeling. Beide disciplines zijn betrokken bij het onderzoek, omdat de logopedisten vakkennis hebben over de taalontwikkeling van de peuters en de pedagogisch behandelaars vakkennis hebben over groepsgericht werken. De verwachting is dat deze combinatie laat zien op welke wijze de taalontwikkeling bij een groepsgericht aanbod kan worden gestimuleerd.

Onderzoeksinstrumenten

Deelvraag één is beantwoord middels een literatuuronderzoek, waarbij er secundaire (onderzochte literatuur) en grijze literatuur (boeken, rapporten en verslagen die via internet of bibliotheken van instellingen te verkrijgen zijn) is verzameld. Databases die zijn gebruikt om deelvraag één te beantwoorden zijn NJI, Scholar van Google, Intranet van Kentalis, bibliotheek van Kentalis en vakblad Vroeg Signaleren & Vroeghulp bij ontwikkelingsstoornissen. Met de zoektermen *mediagebruik*, *iPad bij taalontwikkelingsstoornis*, *logopedie iPad*, *behandelprogramma TOS*, *apps for language learning toddlers*, *apps for toddlers* en *Jules voor TOS*, is onderzocht op welke wijze de iPad kan bijdragen aan de taalontwikkeling van peuters met een taalontwikkelingsstoornis.

Deelvraag twee en deelvraag drie zijn beantwoord middels een internetenquête. Verhoeven (2011) beschrijft dat enquêtes kunnen worden afgenomen om kennis bij grote groepen personen te meten. In dit onderzoek zal tevens gebruik worden gemaakt van een internetenquête, omdat er rekening moet worden gehouden met de beperkte beschikbare tijd van de respondenten (S. Kramer, persoonlijke communicatie, 29 november 2016). Een voordeel van een internetenquête is dat deze laagdrempelig is, de geografische afstanden tussen de locaties niet van toepassing zijn en de respondenten de enquête op een voor hen zelf gekozen tijdstip kunnen invullen (Verhoeven, 2011).

De enquête is samengesteld met het online programma Thesistools, waarbij de verkregen data automatisch wordt opgeslagen (Thesistools, z.d.). Doordat de gegevens rechtstreeks worden ingevoerd in een databestand treden er niet of nauwelijks fouten op in de verwerking van de gegevens. Om een compleet beeld te krijgen van de wijze waarop de iPad wordt ingezet op de verschillende Taaltrein-locaties, is er naar gestreefd minimaal 60% ingevulde internetenquêtes terug te krijgen. Dit komt overeen met ongeveer 60 respondenten. De respondenten hebben twee weken de tijd gekregen om de enquête in te vullen.

De enquête bestaat uit verschillende antwoordmogelijkheden, namelijk meervoudige optielijsten, een optielijst met één antwoordmogelijkheid, halfopen antwoorden met restcategorie, open antwoordmogelijkheid en dichotome antwoordmogelijkheden. Hier is voor gekozen zodat er vanuit verschillende invalshoeken informatie kan worden verzameld over de wijze waarop de iPad kan worden ingezet bij de behandeling en welke voor- en tegenargumenten de respondenten hebben tegenover iPad-gebruik (Verhoeven, 2011). Zie bijlage II voor een overzicht van de enquêtevragen en bijlage III voor de (herinnering)mails aan de respondenten.

Procedure gegevensverzameling

Het onderzoek bestaat uit een literatuuronderzoek en een internetenquête. Bij het literatuuronderzoek is gebruik gemaakt van secundaire en grijze literatuur. De geraadpleegde literatuur is samen met het vooronderzoek gebruikt om een onderwerpenlijst samen te stellen, welke is terug te vinden in bijlage IV. In de enquête zijn vragen opgenomen over de frequentie van iPad-gebruik en thema's, omdat van Alphen et al. (2017) beschrijft dat peuters met een taalontwikkelingsstoornis twee keer zo veel aanbod nodig hebben om nieuwe woorden te leren dan leeftijdsgenoten en omdat zij beschrijven dat de behandeling wordt vormgegeven aan de hand van de thema's, zoals beschreven in de methodiek 'Jules voor TOS'. Daarnaast zijn er vragen over de verschillende taalontwikkelingsgebieden in de enquête opgenomen, omdat Goorhuis-Brouwer (1994) en Kentalis (z.d.a) beschrijven dat peuters met een taalontwikkelingsstoornis problemen hebben in het taalbegrip, taalproductie, woordbegrip en/of zinsontwikkeling. Tot slot zijn er in de enquête vragen opgenomen over de wijze waarop de iPad wordt aangeboden, omdat uit onderzoek van Nederlands Jeugdinstituut (2015), Goorhuis-Brouwer (1994), van den Dungen (2013), Hoebe (2014), Reinhoudt (2015), Nederlands Jeugdinstituut (2015a) en O'Hare (2014) blijkt dat deze onderwerpen belangrijk zijn bij het stimuleren van de taal. De enquête is verstuurd naar 99 behandelaren. Om de respons van de enquête te verhogen en daarmee de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek te vergroten (Verhoeven, 2011), is er na één week en twee dagen voor de sluitingsdatum een herinneringsmail verstuurd naar alle respondenten. In deze e-mails is de link van de internetenquête opgenomen.

2.2 Operationalisering

Hieronder worden de begrippen die in de vraagstelling naar voren komen geoperationaliseerd. Aan de hand van deze operationalisering wordt duidelijk wat de verschillende begrippen betekenen voor dit onderzoek.

Behandelaren

De logopedisten en pedagogisch behandelaren van Kentalis, die werkzaam zijn op minimaal één groepsbehandeling van De Taaltrein-locaties in Noord-Nederland.

Behandeling

De tweedaagse en vierdaagse groepsbehandeling van De Taaltrein van Kentalis.

iPad

De informatie die in dit onderzoek wordt gegeven is van toepassing op zowel een iPad als een tablet. In de literatuur wordt onderzocht welke programma's de taalontwikkeling van de peuters kunnen stimuleren. Het betreft hierbij applicaties die worden aangeboden via de Appstore (iPad) en Playstore (Tablet), maar ook programma's die offline worden aangeboden op de iPad en/of Tablet en via websites.

Methodisch

De wijze waarop de behandelaren de iPad inzetten bij de behandeling stimuleert één of meerdere taalontwikkelingsgebieden, waarbij het programma aansluit bij het ontwikkelingsniveau van de peuters.

Taalontwikkeling

Taalbegrip, taalproductie, woordbegrip en zinsontwikkeling. Er is voor gekozen uitsluitend deze ontwikkelingsgebieden centraal te stellen in dit onderzoek omdat deze het meest van toepassing zijn op de groepsbehandeling (S. Kramer, persoonlijke communicatie, 21 november 2016).

Taaltrein-locaties

De Taaltrein-locaties van Kentalis welke zijn gevestigd in Noord-Nederland, namelijk Groningen, Winschoten, Emmen, Hoogeveen, Drachten, Sneek, Zwolle, Enschede, Almelo, Leeuwarden, Deventer, Emmeloord en Urk (Kentalis. z.d.).

2.3 Data-analyseplan

De informatie die is verzameld voor het onderzoek is geanalyseerd middels de kwalitatieve analysemethode. Bij het analyseren van het vooronderzoek en literatuuronderzoek passend bij deelvraag één, werden de acht stappen zoals beschreven in Verhoeven (2011) als uitgangspunt gebruikt. Per bron is de tekst uiteengehaald en geselecteerd op waarde door de verschillende fragmenten onder te verdelen per thema; taalontwikkeling, iPad-mogelijkheden, iPad-gebruik en aandachtspunten van aanbod. Tot slot is per thema dubbele informatie gefilterd.

Bij het analyseren van de tweede deelvraag is gebruik gemaakt van de kwalitatieve- en kwantitatieve analysemethode. De kwalitatieve gegevens zijn gegroepeerd in de verschillende mogelijkheden die de iPad biedt en worden toegepast door de respondenten. Vervolgens is per mogelijkheid beschreven hoe de iPad kan worden ingezet bij de behandeling. Bij de kwantitatieve analysemethode is gekeken hoe vaak een specifiek

antwoord is gegeven, welke vervolgens numeriek van elkaar zijn onderscheiden. Er is geconstateerd in welke frequentie de respondenten de iPad inzetten bij de behandeling, of er behoefte is aan een hogere frequentie en of er behoefte is aan het meer bewust inzetten van de iPad. Tevens is er geconstateerd op welke wijze de iPad wordt ingezet bij de behandeling. Daarnaast is er een overzicht gemaakt van de mogelijkheden die de respondenten zien voor het toepassen van de iPad, maar welke nog niet worden ingezet.

Bij het analyseren van de derde deelvraag is middels de kwantitatieve analysemethode geconstateerd vanuit welke argumenten de respondenten de verschillende mogelijkheden van de iPad inzetten bij de behandeling. Op basis van theoretisch onderzoek naar de kenmerken van een taalontwikkelingsstoornis zijn de gegevens beschreven in de thema's taalbegrip, taalproductie, woordbegrip en zinsontwikkeling. Er is geconstateerd hoeveel respondenten de iPad op een specifieke wijze inzetten om één van deze taalontwikkelingsgebieden te stimuleren, zodat inzichtelijk wordt gemaakt hoe veel respondenten de iPad op deze wijze inzetten. Er is tevens geconstateerd welke argumenten bij de respondenten ten grondslag ligt om de iPad al dan niet in te zetten bij de behandeling. Bij de resultaten van de meervoudige optielijst betekent dit dat er per optie is geconstateerd hoeveel respondenten deze argumenten hebben gekozen. Bij de open vraag is per thema inzichtelijk gemaakt welke argumenten de respondenten hebben genoteerd om de iPad al dan niet in te zetten en door hoe veel respondenten deze argumenten zijn gegeven. Thema's die hiervoor zijn gebruikt zijn *argumenten voor iPad-gebruik* en *argumenten tegen iPad-gebruik*. Indien verschillende respondenten dezelfde argumenten hebben genoteerd, is deze frequentie bij het betreffende argument vermeld.

Hoofdstuk 3- Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven die antwoord geven op de centrale vraagstelling. Middels literatuuronderzoek en een internetenquête aan alle behandelaars van De Taaltrein-locaties zal duidelijk worden op welke wijze de behandelaars van Kentalis De Taaltrein te Urk de iPad methodisch kunnen inzetten bij de behandeling, zodat de taalontwikkeling van de peuters wordt gestimuleerd.

3.1 Deelvraag één

"Wat staat er in de literatuur beschreven over de wijze waarop de iPad als ondersteuning kan worden ingezet, om de taalontwikkeling van peuters met een taalontwikkelingsstoornis te stimuleren?"

Om deze deelvraag te beantwoorden is er literatuuronderzoek gedaan naar de wijze waarop de iPad kan bijdragen aan de taalontwikkeling van peuters met een taalontwikkelingsstoornis. De gevonden literatuur is onderverdeeld in de thema's Taalontwikkeling, iPad-mogelijkheden, iPad-gebruik en aandachtspunten van aanbod.

Taalontwikkeling

Van Alphen et al. (2017) en van den Dungen (2013) beschrijven dat het gebruik van visuele ondersteuning bij kinderen met een taalontwikkelingsstoornis voor extra verduidelijking zorgt. Door taal visueel te maken wordt de betekenis van een woord zichtbaar gemaakt, wat helpend is bij het leren begrijpen van woorden en zinnen en om een doelwoord en zijn betekenis beter te onthouden. Het Nederlands Jeugdinstituut (2015) beschrijft dat het regelmatig en op verschillende manieren aanbieden van media tevens stimulerend is voor de taalontwikkeling van kinderen.

Wanneer de iPad als aanvulling wordt ingezet bij een logopedische behandeling, is het belangrijk dat de app aansluit bij één of meerdere taaldoelen van het individuele kind (Hoeben, 2014; Reinhoudt, 2015). Daarbij is het belangrijk dat de inhoud van het programma op de iPad aansluit bij de (ontwikkelings)leeftijd van het kind (Hoeben, 2014; Nederlands Jeugdinstituut, 2015a) en voldoende uitdaging biedt, omdat dit de motivatie van de kinderen stimuleert (O'Hare, 2014). Daarnaast is het belangrijk dat de inhoud van het programma aansluit bij de interesses van het kind (Nederlands Jeugdinstituut, 2015a).

Programma's die uitnodigen tot interactie, zoals praten, meezingen en raden, hebben een positief effect op de taalontwikkeling van kinderen tussen drie en vijf jaar oud (Nederlands Jeugdinstituut, 2015a). Rijmpjes, liedjes en versjes stimuleren het taalgevoel van kinderen. Daarbij hebben kinderen een sterke voorkeur voor vrolijk materiaal, relatief simpele en duidelijke verhalen, simpele vriendelijke fantasiefiguren en objecten en dieren die ze kennen (Nederlands Jeugdinstituut, 2015). O'Hare (2014) beschrijft dat kinderen meer leren van personages die het kind kent.

iPad-mogelijkheden

De iPad biedt verschillende mogelijkheden om de taalontwikkeling van kinderen tussen drie en vijf jaar oud te stimuleren, zoals een groot aanbod apps en YouTube-videofragmenten (Nederlands Jeugdinstituut, 2015a). Hoeben (2014) beschrijft dat er diverse websites beschikbaar zijn waar een overzicht van verschillende taalgerelateerde apps wordt gegeven, namelijk *Logo App*, *Praatapps*, *Digidreumes* en *VVEICT*. Op deze websites staan spellen, vertelplaten en/of prentenboeken ingedeeld op leeftijd, taaldomein, diverse thema's en/of de gehele taalontwikkeling. Het Nederlands Jeugdinstituut (2015a) beschrijft

dat middels digitale prentenboeken de woordenschat en het verhaalbegrip kunnen worden gestimuleerd. Reinhoudt (2015) heeft een overzicht gemaakt van apps die geschikt zijn voor peuters met een taalontwikkelingsstoornis. Apps die zeer kwalitatief zijn beoordeeld voor taaltherapie zijn *App voor peuters*, *Match it up 2*, *Pepi bath lite*, *My scene* en *Sort it out Therapy*. Vakblad Vroeg (2014) beschrijft dat er speciaal voor kinderen met een gehoorbeperking en/of taalontwikkelingsstoornis, de app *KinderGebarenLite* is ontwikkeld. Hierbij worden foto's van dieren ondersteund met het bijbehorende gebaar. Redactie Vroeg (2017) beschrijft dat er tevens een KinderGebaren-app beschikbaar is, waarbij kinderen spelenderwijs aan de hand van voorbeeld filmpjes gebaren leren. De gebaren zijn onderverdeeld in de categorieën dieren, ik en mijn omgeving, leuk, seizoenen en emoties. Vakblad Vroeg (2014a) beschrijft dat er een app is ontwikkeld waarbij het verhaal van *Timo en het toverstokje* interactief wordt voorgelezen, met de mogelijkheid eigen stemgeluid op te nemen. Redactie Vroeg (2017a) beschrijft een app voor jonge kinderen die gebruik maken van Nederlands met Gebaren of de Nederlandse Gebarentaal. Dit betreft de app *Gebarenschat*, welke 41 verhalen, 24 liedjes en 6 rijmpjes bevat.

iPad-gebruik

Reinhoudt (2015) en het Nederlands Jeugdinstituut (2015a) beschrijven dat interactie tussen een volwassene en het kind over de inhoud van het programma, een voorwaarde is voor leereffect bij het inzetten van de iPad. Het Nederlands Jeugdinstituut (2015) en Nederlands Jeugdinstituut (2015a) beschrijven dat interactie kan worden uitgelokt door woorden te herhalen, vragen te stellen over de inhoud van het programma, benoemen wat er te zien is, informatie te koppelen aan situaties uit het dagelijkse leven en na afloop door te nemen wat ze hebben gezien. Kentalis (2016a) biedt de workshop '*Het gebruik van de iPad als ondersteunend communicatiemiddel*' aan, waarbij deelnemers leren hoe de iPad kan worden ingezet om de taal- en communicatieve ontwikkeling van leerlingen en cliënten te stimuleren.

Aandachtspunten van aanbod

Bij het aanbieden van een spel of puzzel aan kinderen tussen drie en zeven jaar oud, moet rekening worden gehouden met de duur van maximaal vijftien minuten per spel. Daarbij is het belangrijk dat het kind plezier heeft in het spel en het gevoel heeft invloed uit te kunnen oefenen op het verloop van het spel of het verhaal (O'Hare, 2014).

3.2 Deelvraag twee

"Op welke wijze zetten de behandelaren van De Taaltrein-locaties de iPad in bij de behandeling?"

Om antwoord te geven op deze deelvraag is er een internetenquête verspreid onder 59 logopedisten, waarvan 32 logopedisten de enquête hebben ingevuld. Tevens is de enquête verstuurd naar 40 pedagogisch behandelaren, waarvan 21 pedagogisch behandelaren de enquête hebben ingevuld. In totaal hebben 53 respondenten van de 99 behandelaren de enquête ingevuld, dit is een respons van 52%.

Van de 53 respondenten zijn 20 behandelaren werkzaam op de tweedaagse behandelgroep en 38 respondenten zijn werkzaam op de vierdaagse behandelgroep. Voor 1 behandelaar geldt dat zij op geen van de behandelgroepen werkzaam is, deze respondent is verzocht de enquête te stoppen. Er zijn 5 respondenten werkzaam op zowel de tweedaagse als de vierdaagse behandelgroep.

In totaal werd de enquête naar 13 verschillende Taaltrein-locaties verstuurd, waarvan 11 locaties de enquête zijn gestart. Zie bijlage V voor een volledig overzicht van het aantal respondenten per locatie.

Frequentie iPad-gebruik

Uit de resultaten van de enquête over de frequentie van iPad-gebruik is gebleken dat 17 respondenten de iPad één tot drie keer per jaar inzetten, 16 respondenten wekelijks en 14 respondenten zetten de iPad dagelijks in bij de behandeling. Er is door 4 respondenten ingevuld dat zij de iPad zelden tot nooit inzetten en 1 respondent een aantal keer per jaar. Er is een non-respons van 1 respondent. Door 34 respondenten is aangegeven dat zij behoefte hebben aan een hogere frequentie van iPad-gebruik, 4 respondenten hebben deze behoefte niet en 14 respondenten weten dit niet. Er is een non-respons van 1 respondent.

Er is door 23 respondenten aangegeven dat zij de iPad meer bewust in willen zetten. Door 1 respondent is ingevuld dit niet te willen en 10 respondenten weten dit niet. Er is een non-respons van 19 respondenten. Voor 33 respondenten geldt dat zij behoefte hebben aan een overzicht van apps op de iPad om de taalontwikkeling te stimuleren en 1 respondent heeft aangegeven dit niet te willen. Er is een non-respons van 19 respondenten.

Beschikbare programma's op de iPad

Middels de enquête is informatie verzameld over de drie mogelijkheden die de respondenten het meest toepassen op de groep. Hieronder worden de verschillende mogelijkheden die de respondenten hebben gegeven samengevat. In bijlage VI is een overzicht toegevoegd van de meest toegepaste mogelijkheden op de iPad.

Spellen en/of apps

Spellen en/of apps als *Suus en Luuk*, *He Hajo*, *Pepi Play*, *Pepi Bath*, *Duplo-app*, *Luisterlotto* en *IsignNGT*, kunnen samen met de kinderen worden gespeeld en besproken. Deze kunnen worden ingezet tijdens vrijspel ter ontspanning of als beloning wanneer kinderen iets goed gedaan hebben. Er zijn diverse spellen en apps beschikbaar om de taalontwikkeling van de kinderen te stimuleren, welke ook in kleinere groepen kunnen worden aangeboden. Tevens kan er gebruik worden gemaakt van apps met gebaren. Apps kunnen worden ingezet om bijvoorbeeld begrippen te oefenen en/of als ondersteuning bij de communicatie.

Beeld- en auditief materiaal

Met de iPad kunnen afbeeldingen en filmfragmenten worden getoond om (cluster)woorden te verduidelijken. Hiervoor kunnen zowel foto's en afbeeldingen worden gebruikt als videofragmenten. Tevens kan er, bijvoorbeeld via Youtube, gebruik worden gemaakt van videofragmenten van echte situaties. Behandelaars kunnen ook zelf foto's en/of filmopnames van thema-activiteiten maken en op een later moment terug kijken. Ook kunnen er liedjes en boeken worden bekeken en/of beluisterd, dit kan eventueel aansluitend bij het thema worden toegepast. Daarnaast kunnen er geluiden van het leven worden afgespeeld en gebaren gifjes worden gemaakt. Tevens is het mogelijk voorleesboeken als *Zandkasteel* en *Schooltv* af te spelen op de iPad.

Mijn Digidag

Foto's van diverse situaties, bijvoorbeeld van het thema, kunnen worden geüpload op *Mijn Digidag*. Foto's en video's op *Mijn Digidag* kunnen worden bekeken en besproken. Verhalen die door ouders zijn geüpload kunnen samen met de kinderen worden herhaald.

Wijze waarop de programma's worden ingezet

Hieronder wordt beschreven op welke wijze de verschillende mogelijkheden van de iPad worden aangeboden door de respondenten, waarbij zij meerdere antwoorden konden geven. Tevens wordt beschreven hoe vaak de respondenten een specifieke app binnen een thema herhalen.

In tabel 1 is te zien dat door 21 respondenten is aangegeven dat zij benoemen wat er te zien is op de app en 19 respondenten de app laten aansluiten bij de interesses van de kinderen. Er is door 17 respondenten ingevuld dat zij informatie koppelen aan situaties uit het dagelijkse leven en 16 respondenten laten de app aansluiten bij de (ontwikkelings)leeftijd van de kinderen en bij het behandelde thema vanuit de 'Jules methode'. Voor 15 respondenten geldt dat zij woorden herhalen en nabespreken wat het kind heeft gezien en 13 respondenten laten de app aansluiten bij één of meer therapiedoelen. Er is door 12 respondenten ingevuld dat de app herkenbare objecten en/of personages bevat en 8 respondenten stellen vragen over de inhoud. De optie 'anders' is door 3 respondenten ingevuld. Hier hebben de respondenten vier aanvullingen gegeven, namelijk 'beurtwisseling oefenen (bv puzzelen)', 'gelijktijdig met het kind bespreken', 'als spelmateriaal' en 'ik gebruik hem eigenlijk nooit'. Er is een non-respons van 21 respondenten.

Wijze waarop de iPad wordt aanboden	Aantal
Benoemen wat er te zien is	21
De app sluit aan bij de interesses van de kinderen	19
Informatie koppelen aan situaties uit het dagelijkse leven	17
De app sluit aan bij de (ontwikkelings)leeftijd	16
De app sluit aan bij het behandelend thema vanuit de Jules methode	16
Woorden herhalen	15
Na afloop bespreken wat het kind heeft gezien	15
De app sluit aan bij één of meer therapiedoelen	13
De app bevat herkenbare objecten en/of personages	12
Vragen stellen over de inhoud van de app	8
Anders, namelijk	3
Non-respons	21

Tabel 1: Wijze waarop programma's op de iPad worden ingezet

In tabel 2 is te zien dat voor 25 respondenten geldt dat zij er voor kiezen een app minder dan 5 keer te herhalen en 6 respondenten herhalen een app 5-10 keer. Door 1 respondent wordt aangegeven een app 10-15 keer te herhalen. Er is een non-respons van 21 respondenten.

Frequentie app-gebruik binnen een thema	Aantal
Minder dan 5 keer	25
5 - 10 keer	6
10 - 15 keer	1
Non-respons	21

Tabel 2: Frequentie herhalen van een specifieke app binnen een thema

Ontwikkelingsmogelijkheden voor iPad-gebruik

De respondenten hebben aangegeven welke mogelijkheden zij zien met betrekking tot het inzetten van de iPad, maar nog niet worden toegepast in de praktijk. Hieronder worden de verschillende ideeën samengevat, waarbij wordt aangegeven hoe veel respondenten deze mogelijke toepassing hebben aangedragen. De non-respons op deze vraag is 21 respondenten. De gegevens worden tevens weergegeven in tabel 3.

Gerichte inzet van de iPad

Door 10 respondenten is aangegeven dat de iPad thematisch kan worden ingezet, bijvoorbeeld door het gebruik van apps, liedjes en videofragmenten. Door 3 respondenten is genoemd 'vaker foto's of filmopnames maken en terugkijken', 2 respondenten benoemen taal visueel maken en 1 respondent ziet mogelijkheden in digitale prentenboeken. Voor 1 respondent geldt gepersonaliseerde boeken maken, 1 respondent geeft aan 'het inzetten van muziek zodat het kind even tot rust kan komen' en het openen van *Mijn Digidag* op de iPad is door 1 respondent aangedragen. Tevens is door 1 respondent genoemd dat kinderen zelf spelletjes kunnen spelen die de taalontwikkeling stimuleren en 1 respondent benoemt dat kinderen zelfstandig met de iPad kunnen spelen. Door 2 respondenten is aangegeven dat zij de mogelijkheid zien voor een app van Jules, met bijvoorbeeld spellen van clusterwoorden van 'Jules voor TOS' en 1 respondent geeft aan mogelijkheden te zien in een app voor *Mijn Digidag*. Voor 1 respondent geldt een app specifiek voor kinderen met een taalontwikkelingsstoornis en 1 respondent geeft aan apps gericht aan te kunnen bieden.

Randvoorwaarden

Door 2 respondenten wordt aangegeven dat zij te weinig tijd hebben om apps te installeren en door te nemen, omdat deze tijd niet declarabel is. Voor 1 respondent wordt de mogelijkheid gezien dat er een workshop wordt gegeven over hoe de iPad beter en leuker kan worden ingezet, 1 respondent geeft aan dat de iPad kan worden verbonden aan een groter scherm of de tv en 1 respondent benoemt dat er geen eigen iPad aanwezig is op de groep. Indien de groepsruimte, akoestiek en groepssamenstelling zich daarvoor leent, zien 3 respondenten de mogelijkheid de iPad individueel of in kleine groepen in te zetten, de iPad vaker inzetten wordt door 1 respondent gezien en bij 1 respondent zit het inzetten van de iPad niet in het systeem. Door 1 respondent wordt genoemd voorkeur te hebben voor concreet materiaal en 4 respondenten zien geen andere mogelijkheden.

Ontwikkelingsmogelijkheden voor iPad-gebruik	Aantal
--	--------

De iPad themagericht inzetten (zoals apps, liedjes en filmfragmenten)	10
Weet ik niet	4
De iPad individueel of in kleine groepen inzetten (mits de groepsruimte, akoestiek en groepssamenstelling zich daarvoor leent)	3
Vaker foto of filmopnames maken en terugkijken	3
Een app van Jules, met bv. spellen van clusterwoorden van 'Jules voor TOS'	2
Taal visueel maken	2
Te weinig tijd om apps te installeren en door te nemen (niet declarabel)	2
Gerichte apps aanbieden	1
<i>Mijn Digidag</i> openen via de iPad	1
Kinderen zelfstandig met de iPad laten spelen (spellen die de taalontwikkeling stimuleren)	1
Een app voor <i>Mijn Digidag</i>	1
Voorkeur voor concreet materiaal	1
IPad verbinden met een groter scherm/tv scherm	1
Apps specifiek voor kinderen met een taalontwikkelingsstoornis	1
Muziekje zodat een kind even tot rust kan komen	1
De iPad vaker inzetten	1
Een workshop over hoe de iPad beter en leuker ingezet kan worden	1
De kinderen spellen laten spelen om de taalontwikkeling te stimuleren	1
Digitale prentenboeken	1
Gepersonaliseerde boeken maken	1
Geen eigen iPad aanwezig op de groep	1
Het zit niet in mijn systeem om de iPad in te zetten	1
Non-respons	21

Tabel 3: Overzicht van mogelijke toepassingen op de iPad

3.3 Deelvraag 3

"Vanuit welke achterliggende argumenten zetten de behandelaren van De Taaltrein-locaties de iPad op de gekozen wijze in?"

Om antwoord te geven op deze deelvraag is middels de enquête geïnventariseerd welke argumenten en motivaties de respondenten hebben om de verschillende mogelijkheden van de iPad in te zetten. De gegeven antwoorden worden hieronder beschreven.

Argumenten inzet verschillende mogelijkheden

Hieronder zal per taalontwikkelingsgebied worden beschreven hoe veel respondenten er voor kiezen om de iPad op een specifieke wijze in te zetten om het taalontwikkelingsgebied te stimuleren. De resultaten zijn verzameld middels de vragen acht tot en met elf uit de enquête, waarbij de respondenten meerdere antwoorden konden geven. In bijlage VII is een overzicht toegevoegd van iPad-gebruik per ontwikkelingsgebied, met voorbeelden van specifieke programma's op de iPad.

Taalbegrip

Het taalbegrip van de peuters wordt door 30 respondenten gestimuleerd door filmfragmenten te laten zien. Voor 23 respondenten geldt dat zij foto's en video's van *Mijn Digidag* bekijken en bespreken, 20 respondenten zetten spellen in en laten afbeeldingen zien. Liedjes beluisteren is door 18 respondenten ingevuld en 13 respondenten gebruiken voorleesboeken. Apps met gebaren, zoals *IsignNGT*, worden door 3 respondenten toegepast en 6 respondenten hebben de optie 'anders' ingevuld, namelijk de app *He Hajo: communicatiemiddel met picto's*, *Foto's maken voor Mijn Digidag*, *Ik zou graag de foto's van Digidag bespreken maar het lukt op onze locatie niet om in te loggen in Digidag op de iPad*, *De iPad wordt vooral gebruikt in vrijspel situaties* en opnemen van de spraak van kinderen. Door 1 respondent is geen toelichting gegeven. Er is door 4 respondenten aangegeven de iPad niet in te zetten voor het stimuleren van het taalbegrip. De non-respons is 14 respondenten. In tabel 4 zijn de beschreven resultaten terug te vinden.

Tabel 4: Taalbegrip

IPad-gebruik	Aantal
Filmfragmenten laten zien	30
Foto's en/of video's van <i>Mijn Digidag</i> bekijken en bespreken	23
Spellen	20
Afbeeldingen laten zien	20
Liedjes beluisteren	18
Voorleesboeken	13
Niet van toepassing	4
Apps met gebaren	3
Anders, namelijk	6
Non-respons	14

Om de taalproductie van de peuters te stimuleren wordt door 20 respondenten filmfragmenten toegepast, 18 respondenten kiezen voor spellen en foto's en video's van *Mijn Digidag* bekijken en bespreken. Afbeeldingen laten zien wordt door 17 respondenten gedaan, 13 respondenten beluisteren liedjes en 6 respondenten zetten voorleesboeken in. Apps met gebaren wordt door 3 respondenten toegepast en 3 respondenten hebben de optie 'anders' ingevuld, namelijk *He Hajo: communicatiemiddel met picto's* en *Plaatjes bekijken*. Er is door 1 respondent geen toelichting gegeven. Door 5 respondenten is aangegeven dat zij de iPad niet inzetten voor het stimuleren van het taalbegrip. Er is een non-respons van 20 respondenten. In tabel 5 zijn de beschreven resultaten terug te vinden.

IPad-gebruik	Aantal
Filmfragmenten laten zien	20
Spellen	18
Foto's en/of video's van <i>Mijn Digidag</i> bekijken en bespreken	18
Afbeeldingen laten zien	17
Liedjes beluisteren	13
Voorleesboeken	6
Niet van toepassing	5
Apps met gebaren	3
Anders, namelijk	3
Non-respons	20

Tabel 5: Taalproductie

Woordbegrip

Om het woordbegrip van de kinderen te stimuleren laten 22 respondenten filmfragmenten zien en 17 respondenten spelen spellen. Voor 14 respondenten geldt dat zij afbeeldingen laten zien en foto's en/of video's van *Mijn Digidag* bekijken en bespreken, 9 respondenten luisteren liedjes en 7 respondenten gebruiken voorleesboeken. Door 2 respondenten worden apps met gebaren ingezet en 3 respondenten hebben de optie 'anders' ingevuld, namelijk *Woordbegrip is juist iets wat ik voornamelijk met concreet materiaal zou willen doen* en *He Hajo: communicatiemiddel met picto's*. Er is door 1 respondent geen toelichting gegeven. Voor 4 respondenten geldt dat de iPad niet wordt ingezet bij het stimuleren van het woordbegrip. Er is een non-respons van 20 respondenten. In tabel 6 zijn de beschreven resultaten terug te vinden.

IPad-gebruik	Aantal
Filmfragmenten laten zien	22
Spellen	17
Afbeeldingen laten zien	14
Foto's en/of video's van <i>Mijn Digidag</i> bekijken en bespreken	14
Liedjes beluisteren	9
Voorleesboeken	7
Niet van toepassing	4
Apps met gebaren	2
Anders, namelijk	3
Non-respons	20

Tabel 6: Woordbegrip

Zinsontwikkeling

De zinsontwikkeling wordt door 14 respondenten gestimuleerd met spellen, 11 respondenten laten filmfragmenten zien en 9 respondenten laten afbeeldingen zien en bekijken en bespreken foto's en video's van *Mijn Digidag*. Liedjes beluisteren wordt door 7 respondenten gekozen en 3 respondenten kiezen voor apps met gebaren. De optie 'anders' is door 3 respondenten ingevuld, waarvan één respondent aangeeft dat de zinnen in filmfragmenten en liedjes vaak te lang zijn of niet passend is bij het niveau van de kinderen, om de zinsontwikkeling te stimuleren. Er is door 2 respondenten geen toelichting gegeven. Door 13 respondenten is aangegeven de iPad niet in te zetten voor het stimuleren van de zinsontwikkeling. Er is een non-respons van 21 respondenten. In tabel 7 zijn de beschreven resultaten terug te vinden.

IPad-gebruik	Aantal
Spellen	14
Niet van toepassing	13
Filmfragmenten laten zien	11
Afbeeldingen laten zien	9
Foto's en/of video's van <i>Mijn Digidag</i> bekijken en bespreken	9
Liedjes beluisteren	7
Voorleesboeken	4
Apps met gebaren	3
Anders, namelijk	3
Non-respons	21

Tabel 7: Zinsontwikkeling

Motivatatie voor iPad-gebruik

Er is door 27 respondenten als motivatie aangegeven dat de kinderen de iPad leuk vinden, 24 respondenten vinden het een handig hulpmiddel om taal visueel te maken, 16 respondenten hebben ingevuld dat de iPad de taalontwikkeling stimuleert en 14 respondenten vinden de iPad snel inzetbaar waarbij weinig voorbereiding nodig is. De motivatie 'Het is een beloning bij goed gedrag' is door 10 respondenten ingevuld, 'Het werkt rustgevend bij de kinderen' door 7 respondenten, 'Je kunt snel wisselen tussen verschillende apps' door 4 respondenten en 1 respondent vindt het voor zichzelf een rustmoment. De optie 'anders, namelijk' is door 3 respondenten ingevuld, hier zijn de aanvullingen 'stimulans omdat de kinderen het leuk vinden', 'oefenen van een doelstructuur of productie' en 'je kunt snel visuele ondersteuning erbij pakken (bijvoorbeeld als een kind een bepaald voorwerp of dier niet kent)' gegeven. Er is een non-respons van 19 respondenten.

Argumenten voor iPad-gebruik

In tabel 8 is te zien dat 10 respondenten aangeven dat de iPad aansluit bij de interesses en belevingswereld van de kinderen, 6 respondenten benoemen dat de iPad breed en/of snel inzetbaar is, 5 respondenten geven aan dat het de aandacht van de kinderen trekt en 4 respondenten vinden het een andere wijze om herhaling en/of nieuwe woorden aan te bieden. Door 3 respondenten wordt genoemd dat de iPad visuele mogelijkheden biedt, 2 respondenten vinden het een modern middel, 2 respondenten benoemen 'verdieping/verduidelijking' en 1 respondent vindt dat de iPad stimulerend werkt. Voor 1 respondent geldt dat de iPad afwisseling biedt naast traditioneel materiaal, 1 respondent vindt het herstellend werken, 1 respondent vindt de opnamemogelijkheid en 1 respondent vindt dat de iPad leerzaam is. Er is een non-respons van 25 respondenten.

Argumenten voor iPad-gebruik	Aantal
Sluit aan bij de interesses en belevingswereld van de kinderen	10
Breed en/of snel inzetbaar	6
Trekt de aandacht van de kinderen	5
Andere wijze om herhaling en/of nieuwe woorden aan te bieden	4
Visuele mogelijkheden	3
Modern middel	2
Verdieping/verduidelijking	2
Werkt stimulerend	1
Biedt afwisseling naast traditioneel materiaal	1
Werkt herstellend	1
Leerzaam	1
Opnamemogelijkheid	1
Non-respons	25

Tabel 8: Argumenten voor iPad-gebruik

Argumenten tegen iPad-gebruik

In tabel 9 is te zien dat 9 respondenten vinden dat er minder (oog)contact is bij het inzetten van de iPad, 4 respondenten hebben niet de juiste kennis om de iPad in te zetten en 4 respondenten vinden het niet geschikt als groepsactiviteit. Voor 2 respondenten geldt dat ze vinden dat peuters met echt materiaal moeten spelen, de iPad een passief behandelinstrument is, de iPad geen aanvulling is op het huidige aanbod en dat er geen iPad aanwezig is op de groep. Dat de iPad verslavend werkt wordt door 1 respondent genoemd, 1 respondent vindt peuters te jong voor de iPad en 1 respondent

benoemt dat het geen afgebakend middel is om peuters zelfstandig mee te laten spelen. Tot slot geeft 1 respondent het argument dat de iPad geen communicatiemiddel is. Er is een non-respons van 24 respondenten.

Argumenten tegen iPad-gebruik	Aantal
Minder (oog)contact	9
Niet de juiste kennis om de iPad in te zetten	4
Niet geschikt als groepsactiviteit	4
Peuters moeten met echt materiaal spelen	2
De iPad is een passief behandelinstrument	2
Geen iPad aanwezig in de groep	2
Geen aanvulling op het huidige aanbod	2
Peuters zijn te jong voor de iPad	1
Werkt verslavend	1
Geen afgebakend middel om peuters zelfstandig mee te laten spelen	1
De iPad is geen communicatiemiddel	1
Non-respons	24

Tabel 9: Argumenten tegen iPad-gebruik

Hoofdstuk 4- Conclusie, discussie en aanbevelingen

In de volgende paragrafen wordt er een conclusie van de resultaten gegeven. Eventuele discussiepunten van het onderzoek worden besproken en aanbevelingen aan de organisatie worden beschreven.

4.1 Conclusie

Op de behandelgroepen van De Taaltrein te Urk is er een iPad geïntroduceerd. Echter ontbreekt er een werkwijze voor het inzetten van de iPad bij de behandeling, waardoor de behandelaren naar eigen inzicht invulling geven aan de wijze waarop de iPad kan worden ingezet bij de behandeling. In het belang van de kwaliteit van de behandeling is er onderzoek gedaan naar de wijze waarop de behandelaren de iPad methodisch kunnen inzetten.

Om de taalontwikkeling van de peuters te stimuleren, is het van belang dat een programma regelmatig en op verschillende manieren wordt aangeboden (Nederlands Jeugdinstituut, 2015). Met een divers aanbod aan programma's kunnen specifieke woorden met verschillende programma's worden herhaald in een andere context. Tevens kan er voor worden gekozen om af te wisselen in groepsgericht aanbod en het aanbieden in kleinere groepen en/of individueel.

Uit de resultaten van de enquête is gebleken dat de iPad niet structureel wordt ingezet door de behandelaren. Door 14 van de 53 respondenten wordt de iPad dagelijks ingezet en de meerderheid van de respondenten zet de iPad één tot drie keer per jaar in. Er is door de grootste groep respondenten ingevuld dat er wel behoefte is aan een hogere frequentie van iPad-gebruik en de iPad meer bewust in te willen zetten bij de behandeling. Tevens wil de meerderheid van de respondenten een overzicht van apps ontvangen om de taalontwikkeling te stimuleren. Op basis van deze gegevens wordt geconcludeerd dat merendeel van de behandelaren bereid zijn hun iPad-gebruik aan te passen, zodat de iPad een methodisch effect heeft bij de behandeling.

Uit de resultaten van het literatuuronderzoek is gebleken dat het wenselijk is dat een programma op de iPad aansluit bij één of meerdere taaldoelen (Hoeben, 2014; Reinhoudt, 2015). Naar aanleiding van de resultaten uit de enquête kan worden gesteld dat filmfragmenten, spellen, liedjes, voorleesboeken, apps met gebaren en/of picto's en foto's en/of video's van *Mijn Digidag* bekijken en bespreken, kunnen bijdragen aan het stimuleren van de taalontwikkeling, waarbij het taalbegrip, de taalproductie, woordbegrip als de zinsontwikkeling worden gestimuleerd. Echter blijkt wel dat het ene aanbod vaker wordt ingezet bij een specifiek ontwikkelingsgebied dan het andere. Hieruit zou kunnen worden opgemaakt dat niet alle programma's even geschikt zijn om een specifiek ontwikkelingsgebied te stimuleren.

In zowel de literatuur als de resultaten uit de enquête wordt genoemd dat er een groot aanbod aan YouTube-videofragmenten, apps en diverse websites beschikbaar zijn. Deze bevatten diverse programma's om de taalontwikkeling van peuters met een taalontwikkelingsstoornis te stimuleren. Daarnaast is het belangrijk dat de app aansluit bij de (ontwikkelings)leeftijd en de interesses van de peuters (Hoeben, 2014; Nederlands Jeugdinstituut, 2015a). Het belang van aansluiten bij de interesses van de peuters wordt als argument voor iPad-gebruik gegeven door de meerderheid van de respondenten. Daarbij wordt als argument gegeven dat de peuters de iPad leuk vinden en het hun aandacht trekt. Dit is te verklaren vanuit de sterke beloningprikkel die de peuter ontvangt wanneer zij met de tablet mogen spelen (Mediawijsheid, 2014). Door de programma's op

de iPad themagericht in te zetten, sluit de behandelaar aan bij begrippen en onderwerpen die op dat moment passen bij de belevingswereld van de peuter. Uit de resultaten van de enquête komt naar voren dat de iPad passend binnen de thema's van 'Jules voor TOS' kan worden aangeboden, door gebruik te maken van afbeeldingen, filmfragmenten, liedjes, boeken en opnames van thema-activiteiten. Tevens kan bij de interesses van de peuters worden aangesloten door programma's in te zetten met vrolijk materiaal, relatief simpele en duidelijke verhalen, vriendelijke fantasiefiguren en objecten en dieren die de peuters kennen. Liedjes, rijmpjes en versjes kunnen ook bijdragen aan de taalontwikkeling, omdat deze het taalgevoel van de peuters stimuleert (Nederlands Jeugdinstituut, 2015).

Op basis van de gegevens uit het literatuuronderzoek kan worden gesteld dat interactie een voorwaarde is voor leereffect van de iPad (Reinhoudt, 2015; Nederlands Jeugdinstituut, 2015a). Echter wordt door de respondenten aangegeven dat de iPad wordt ingezet tijdens vrij spel ter ontspanning of als beloning wanneer kinderen iets goed gedaan hebben, waarbij niet wordt aangegeven of hier interactie plaatsvindt tussen het kind en de behandelaar. Als argument tegen iPad-gebruik is gegeven dat er minder (oog)contact is en de iPad geen communicatiemiddel is. In het belang van het leereffect kan de interactie worden gestimuleerd door gebruik te maken van programma's die uitnodigen tot interactie (Nederlands Jeugdinstituut, 2015a). De behandelaar kan de interactie stimuleren door woorden te herhalen, vragen te stellen, benoemen wat er te zien is, informatie te koppelen aan situaties uit het dagelijkse leven en informatie na te bespreken (Nederlands Jeugdinstituut, 2015; Nederlands Jeugdinstituut, 2015a). Een voorbeeld van een programma dat de interactie stimuleert is *Mijn Digidag*. Hier kunnen foto's en/of video's worden geplaatst, welke met de peuters kunnen worden herhaald. Tevens kunnen verhalen van ouders op *Mijn Digidag* worden herhaald met de peuters. De theorie stelt dat taal visueel maken daarnaast ondersteunend werkt bij het leren begrijpen en onthouden van woorden en zinnen (Van Alphen et al., 2017; Van den Dungen, 2013).

4.2 Discussie

Onderzoeksinstrumenten en respons

Bij het opstellen van de enquête is er rekening mee gehouden dat de respondenten weinig tijd hebben voor overige taken. De open vragen zijn daarom tot het minimum beperkt. Echter was het wel van belang om open vragen aan de enquête toe te voegen, omdat het belangrijk is dat de resultaten van het onderzoek werkbaar zijn in de praktijk. Door enkel gebruik te maken van gesloten vragen vanuit de literatuur, was de kans aanwezig dat belangrijke informatie niet aan de orde zou komen.

Voor dit onderzoek is er naar gestreefd om minimaal 60% respons te ontvangen op de enquête. Echter is de enquête door 52% ingevuld, waarbij niet alle vragen consequent zijn beantwoord. Via persoonlijke communicatie en contact via de e-mail is door verschillende respondenten aangegeven dat de enquête veel tijd in beslag neemt, waardoor zij de enquête voortijdig hebben beëindigd. Tevens hebben respondenten aangegeven hun inbreng niet belangrijk te achten, omdat zij weinig tot geen kennis hebben van de wijze waarop deze kan worden ingezet. Het is niet bekend om hoeveel respondenten het exact gaat. Door het inzetten van een internetenquête was er geen persoonlijk contact en konden de respondenten niet direct gemotiveerd worden om de enquête (volledig) in te vullen. Tevens kon er geen toelichting worden gevraagd op de antwoorden die werden gegeven, waardoor de antwoorden oppervlakkig zijn gebleven.

Door een interview af te nemen met de logopedisten had er informatie kunnen worden verzameld over de wijze waarop een programma kan worden ingezet om een specifiek taalontwikkelingsgebied te stimuleren. De pedagogisch behandelaren hadden kunnen worden geïnterviewd om meer informatie te verzamelen over groepsgericht werken. Tevens is het onduidelijk in welke situaties behandelaren er voor kiezen om de iPad in te zetten, dit had kunnen worden beantwoord door beide disciplines te interviewen.

Betrouwbaarheid en validiteit

Door de non-respons komen de validiteit en de betrouwbaarheid van het onderzoek in het geding. Er is een kans aanwezig dat er andere resultaten worden gemeten bij herhaling van het onderzoek, omdat er gebruik is gemaakt van een anonieme enquête. Hierdoor is het mogelijk dat niet dezelfde respondenten de enquête invullen. Tevens kunnen de respondenten nieuwe of andere kennis hebben over de wijze waarop de iPad kan worden ingezet. Daarnaast komt de validiteit in het geding, omdat in de resultaten van de enquête naar voren komt dat niet alle antwoorden gericht zijn op het stimuleren van de taalontwikkeling, maar ook op ontspanning.

Om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten had er voor gekozen kunnen worden om groeps gesprekken aan te gaan met een aantal locaties. Er is bewust voor gekozen om geen verdere acties te ondernemen, omdat het voorafgaand aan het onderzoek bekend was dat de respondenten weinig tijd hebben voor overige zaken, wat tijdens het onderzoek is bevestigd door verschillende respondenten. Daarnaast zijn er geen verdere acties ondernomen omdat dat de huidige resultaten voldoende weergeven op welke wijze de iPad kan worden ingezet.

Generaliseerbaarheid

Dit onderzoek is gericht op peuters met een taalontwikkelingsstoornis in het algemeen en niet op één specifieke peuter en/of taalprobleem. Hierdoor kan worden geconcludeerd dat de resultaten van het onderzoek generaliseerbaar zijn naar alle behandelaren die werken met peuters met een taalontwikkelingsstoornis en binnen de behandeling gebruik willen maken van een iPad. Er vanuit gaande dat niet alle behandelaren werken vanuit de thema's van de methodiek 'Jules voor TOS', zijn de resultaten met betrekking tot de thema's mogelijk minder geschikt voor behandelaren buiten Kentalis.

Ontwikkelingen ten tijde van het onderzoek

Ten tijden van het verspreiden van de enquêtes werkten de behandelaren vanuit de 'Jules-methode'. Echter hebben er gedurende het onderzoek ontwikkelingen plaatsgevonden en heeft Kentalis een eigen groepsprogramma ontwikkeld, specifiek voor kinderen van twee tot vier jaar oud met een taalontwikkelingsstoornis. De methodiek draagt de naam 'Jules voor TOS' en wordt sinds maart 2017 door alle behandelaren toegepast bij de behandeling. 'Jules voor TOS' beschrijft welke activiteiten moeten worden uitgevoerd en op welke wijze deze moeten worden aangeboden. Daarnaast heeft de behandelaar ruimte voor eigen creativiteit, mits dit aansluit bij het thema (Van Alphen, 2017). De thema's die centraal staan bij 'Jules voor TOS' zijn niet gelijk aan de thema's van de originele 'Jules-methode', waardoor er een kans bestaat dat niet alle themagerichte programma's aansluiten bij de thema's van 'Jules voor TOS'. Echter is de verwachting dat de resultaten van dit onderzoek voldoende handvatten geeft aan de behandelaar om programma's uit te zoeken die aansluiten bij het thema.

4.3 Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan naar aanleiding van de onderzoeksresultaten.

Aanbeveling gericht op uniform werken

Het is van belang dat de iPad wordt geïntegreerd binnen het behandelingsaanbod, omdat uit de resultaten van het onderzoek is gebleken dat de iPad kan bijdrage aan het stimuleren van de taalontwikkeling. Doordat peuters een beloningsprikkel ontvangen bij het gebruik van een iPad (Mediawijsheid, 2014), sluit deze aan bij de interesses en belevingswereld. Tevens zorgt visuele ondersteuning voor extra verduidelijking bij het leren begrijpen van taal (van Alphen et al., 2017; van den Dungen, 2013).

Kentalis (2016b) beschrijft dat het belangrijk is dat de werkwijze op alle locaties gelijk is, zodat kan worden aangetoond dat de behandeling effectief is. Om de iPad uniform in te kunnen zetten bij de behandeling, is het van belang dat er een methode wordt ontwikkelt welke door alle locaties wordt gehanteerd.

Om dit te realiseren is nader onderzoek nodig over wanneer de iPad een relevante aanvulling kan zijn op het stimuleren van een specifiek taalontwikkelingsgebied, hoe een programma kan worden ingezet om één van de taalontwikkelingsgebieden te stimuleren en waar rekening mee moet worden gehouden bij het groepsgericht aanbieden van de iPad. Tevens moet worden onderzocht hoe vaak een specifieke app moet worden herhaald binnen een thema, omdat uit de resultaten van de literatuur blijkt dat peuters met een taalontwikkelingsstoornis twee keer zo veel aanbod nodig hebben om nieuwe woorden te leren dan leeftijdsgenoten (Van Alphen et al., 2017). Daarnaast moet worden onderzocht in welke situaties de iPad het beste kan worden ingezet.

Aanbevelingen gericht op apps

Uit de resultaten van het onderzoek is gebleken dat de respondenten behoefte hebben aan specifieke apps, namelijk

- Een app van Jules, met bijvoorbeeld spellen met clusterwoorden vanuit de methodiek 'Jules voor TOS'.
- Een app specifiek voor kinderen met een taalontwikkelingsstoornis.

Het is van belang dat deze apps worden ontwikkelt, omdat het aanbod van de iPad daardoor beter aansluit bij de (ontwikkelings)leeftijd van de kinderen en aansluitend bij de thema's kan worden aangeboden.

Bij de ontwikkelaars van de methodiek 'Jules voor TOS' kan worden geïnformeerd naar de mogelijkheden voor deze apps.

Aanbevelingen gericht op iPad-gebruik

Om de iPad methodisch in te zetten bij de behandeling is het van belang dat de behandelaren de richtlijnen zoals beschreven in bijlage VIII aanhouden, omdat de theorie stelt dat deze richtlijnen voorwaarden zijn voor effect bij het stimuleren van de taalontwikkeling. Om de iPad als aanvulling binnen het huidige aanbod in te zetten, is het van belang dat de programma's aansluiten bij het behandeld thema vanuit de methodiek 'Jules voor TOS'.

Om dit te kunnen realiseren wordt er geadviseerd dat elke behandelgroep het document met richtlijnen en een overzicht van apps ontvangt en themagerichte apps en/of programma's op de iPad toe te voegen aan de thema-uitwerkingen van de methodiek 'Jules voor TOS'. Behandelaren die vaardiger willen worden in de wijze waarop ze de iPad kunnen inzetten bij de behandeling, wordt geadviseerd de cursus van Kentalis '*Het gebruik van de iPad als ondersteunend communicatiemiddel*' te volgen.

De respondenten die in de enquête hebben aangegeven belang te hebben bij een overzicht van de wijze waarop de iPad kan worden aangeboden, ontvangen het document persoonlijk via de mail. De unitmanager van De Taaltrein locaties Noord-Nederland kan de andere unitmanagers adviseren om het document te verspreiden naar alle locaties binnen de unit. De behandelaren kunnen per thema specifieke apps en/of programma's doorgeven aan de ontwikkelaars van de methodiek 'Jules voor TOS', zodat zij deze kunnen toevoegen aan de thema-uitwerkingen.

Praktische aanbevelingen

De iPad beschikt over een relatief klein scherm, waardoor het lastig kan zijn om de aandacht van alle kinderen er bij te houden. Voornamelijk kinderen die wat verder weg van de iPad zitten lopen de kans belangrijke inhoud te missen. In het belang van leereffect van de iPad wordt geadviseerd dat de locatie wordt voorzien van minimaal één kabel waarmee de iPad kan worden aangesloten op de tv. Een voorbeeld hiervan is een 'Apple Digital AV Adapter' in combinatie met een HDMI-kabel (Apple Inc., 2017).

Bij de behandelcoördinator kan worden geïnformeerd of hier budget voor is. Afdeling ICT kan worden benaderd om informatie in te winnen over de verschillende mogelijkheden.

Literatuurlijst

- Alphen, P. van, Weterings, N., Scheper, A., Rodenburg, M. – van Wee, van Veen, J., Brands, T. & Mulder, M. (2017). *Handleiding Jules voor TOS Kentalis methodiek voor groepsbehandeling van jonge kinderen met TOS*. Geraadpleegd op 1 april 2017, via <https://intranet.kentalis.nl/Projecten/TAZ/Documents/Groepsbehandeling%20Jules%20voor%20TOS%2022-2-2017%20def.pdf#search=jules%20voor%20tos>
- Apple Inc. (2017). *iPad Accessories*. Geraadpleegd op 24 april 2017, via <https://www.apple.com/shop/product/MD098AM/A/apple-digital-av-adapter?fnode=91>
- Dungen, L. van den. (2013). *Taaltherapie voor kinderen met taalontwikkelingsstoornissen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- EnqueteMaken (z.d.). *Een online enquête maken was nog nooit zo eenvoudig*. Geraadpleegd op 8 december 2016, via <http://www.enquetemaken.be/index.php>
- Goorhuis-Brouwer, S.M. (1994). *Taalontwikkelingsstoornissen en het belang van vroegtijdige onderkenning*. Geraadpleegd op 26 april 2017, via <http://www.100jaarorthopedagogiek.nl/100jaarPDF/PDF/paid/1994-34.pdf>
- Hoeben, I. (2014). *Logopedie en apps. Apps binnen de logopedische therapie bij kinderen*. Geraadpleegd op 1 maart 2017, via [http://www.kennisinbedrijf.nl/files/14549/2014+kib+logopedie+en+apps+\(ilse+hoeben\).pdf](http://www.kennisinbedrijf.nl/files/14549/2014+kib+logopedie+en+apps+(ilse+hoeben).pdf)
- Holloway, D., Green, L. and Livingstone, S. (2013). *Zero to eight. Young children and their internet use*. LSE, London: EU Kids Online. Geraadpleegd op 28 januari 2017, via http://eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf
- Kentalis (2016). *Mijn Digidag*. Geraadpleegd op 4 januari 2017, via <https://intranet.Kentalis.nl/Projecten/eZorg/Paginas/Mijn-Digidag.aspx>
- Kentalis (2016a) *Het gebruik van de iPad als ondersteunend communicatiemiddel*. Geraadpleegd op 11 juni 2016, via <https://www.kentalishop.nl/nl/het-gebruik-van-de-ipad-als-ondersteunend-communicatiemiddel>
- Kentalis (2016b). *Nieuwsflits 1 Zorgprogrammering CP 6*. Geraadpleegd op 16 juni 2017, via <https://intranet.kentalis.nl/Projecten/TAZ/Documents/Nieuwsflits%201%20CP%206%2020161220.pdf#search=uniform%20werken>
- Kentalis (z.d.). Kentalis, *Taaltrein*. Geraadpleegd op 22 november 2016, via <https://www.Kentalis.nl/Over-Kentalis/Locaties/Kentalis,-Taaltrein/>
- Kentalis (z.d.a). *Zelf op weg met TOS*. Geraadpleegd op 19 december 2016, via https://leren.kentalis.nl/kentalis/servlet/ekp/contentItem?aicc_sid=EKP000859068&aicc_url=%2Fkentalis%2Fservlet%2Fekp%2Faicc&href=%2Fkentalis%2Fnd%2Ffresco%2Fcontent%2Fvisions%2FZOWMTOS%2F1%2Findex_lms.html&api_base_url=%2Fkentalis%2Fservlet%2Fekp&openerreload=N
- Mediawijsheid (2014). *Ukkies: hun brein en mediaopvoeding*. Geraadpleegd op 27 april 2017, via <https://www.mediawijsheid.nl/extern/?url=https%3A%2F%2Fwww.mediawijzer.net%2Fwp-content%2Fuploads%2Fsites%2F6%2F2016%2F06%2FWhite-Paper-Ukkies-hun-brein-en-mediaopvoeding-april-2014.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut (2015). *Tipsheet Mediagebruik. Adviezen voor professionals*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, via <http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Tipsheet-mediagebruik-3-5-jaar-voor-professionals.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut (2015a). *Factsheet Mediagebruik*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, via <http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Factheet-mediagebruik-3-5-jaar.pdf>

- O'Hare, E. (2014). *Mobile apps for children*. Geraadpleegd op 14 maart 2017, via <https://www.cinekid.nl/sites/cinekid.nl/files/bijlage/Research%20Report%20-%20Mobile%20Apps%20for%20Children.pdf>
- Redactie Vroeg (2017) *App leert jonge dove én horende kinderen spelenderwijs gebaren*. Geraadpleegd op 11 juni 2017, via <http://www.vakbladvroeg.nl/app-leert-jongedove-en-horende-kinderen-spelenderwijs-gebaren/>
- Redactie Vroeg (2017a) *De Gebarenschat – voor jonge kinderen én professionals*. Geraadpleegd op 11 juni 2017, via <http://www.vakbladvroeg.nl/gebarenschat-jonge-kinderen-en-professionals/>
- Reinhoudt, L. (2015). *The Development of a Checklist To Assess Tablet Games on Usability for Language Therapy*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, via <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/316316>
- Rodenburg- van Wee, M., van Veen, J., Brands, T., Mulder, A. & Scheper, A. (2016). *Behandelprogramma taal begrijpen, leren praten (6.2 en 6.3) Module Groepsbehandeling en individuele behandeling voor eentalige kinderen*. Geraadpleegd op 26 oktober 2016, via <https://intranet.Kentalis.nl/Projecten/TAZ/Documents/Groepsbehandeling%20cp%206%203.0%20MRvW%20JvV%20TB%20AM%20AS%2027-9-2016%20DEF%20Intranet.pdf>
- Scheper, A., van Wee, M., Brands, T., Mulder, A. & van Veen, J. (2016). *Voucher Effectief werken jonge kinderen met TOS| Methodiekenbeschrijving modules cp 6.2 & 6.3*. Geraadpleegd op 4 januari 2017, via https://intranet.Kentalis.nl/Projecten/TAZ/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/Projecten/TAZ/Documents/Groepsbehandeling%206%202%206%203%201-2-2016%20AS%20MRvW%20AM%20TB%20werkversie.docx&action=default&DefaultItemOpen=1
- Thesistools (z.d.). *Eenvoudig online Enquête maken*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, via <http://thesistools.com/>
- Valkenburg, P. (2014). *Schermgaande jeugd. Over jeugd en media*. Geraadpleegd op 26 april 2017, via <https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=dkoFBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=invloed+mediagebruik+bij+peuters&ots=9VIOVnwVd-&sig=zlksrpT4KVGL90y9dSjXnL3t98#v=onepage&q&f=false>
- Vakblad Vroeg (2014). *Gebaren-app voor jonge kinderen met gehoorbeperking en/of taalontwikkelingsstoornis*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, via <http://www.vakbladvroeg.nl/nieuws/artikel/699/>
- Vakblad Vroeg (2014a). *Timo en het toverstokje*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, via <http://www.vakbladvroeg.nl/boeken/b/62/>
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?* Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Werf, van der, S. E. (2015). *Educatieve Ondersteuning als Moderator in de Relatie tussen het Taalniveau en het Niveau van Spel bij Peuters*. Geraadpleegd op 14 november 2016, via <http://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/320536/Masterthesis%20Werf%20c%20SEvander-4072227.pdf?sequence=2>

Bijlage I – Overzicht thema's 'Jules voor TOS'

Thema's van de methodiek 'Jules voor TOS'.

Winter	Voorjaar	Zomer	Herfst	Overig
Het is Sinterklaas	Op de boerderij	Het is zomer	Het is herfst	Ik ben thuis
Het is kerst	Op de straat			Lekker eten
Wat trek ik aan?				Ik ga slapen
				Het is feest
				Dit ben ik
				Ik ben schoon

Van Alphen et al. (2017)

Bijlage II – Overzicht enquêtevragen

Pagina: 1

ELK WOORD TELT!

'Hoe het inzetten van de iPad kan bijdragen aan de taalontwikkeling van de kinderen op de Taaltrein.'

Fijn dat u van plan bent om de enquête in te vullen!

Klik op 'start' om te beginnen.

Start

Pagina: 2

1.

Op welke locatie bent u werkzaam?

☐ Almelo	☐ Hoogeveen
☐ Deventer	☐ Leeuwarden
☐ Drachten	☐ Sneek
☐ Emmeloord	☐ Urk
☐ Emmen	☐ Winschoten
☐ Enschede	☐ Zwolle
☐ Groningen	

2.

Wat is uw functie? *

- ☐ Logopedist
☐ Pedagogisch behandelaar

3.

Op welke behandelgroep bent u werkzaam?

- ☐ Tweedaagse
- ☐ Vierdaagse
- ☐ Geen (stop met de enquête)

Volgende

Pagina: 3

4.

Hoe vaak zet u de iPad in bij de behandeling? *

- ☐ Dagelijks
- ☐ Wekelijks
- ☐ Eén tot drie keer per maand
- ☐ Een aantal keer per jaar
- ☐ Zelden tot nooit

5.

Zou u de iPad vaker willen inzetten? *

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Volgende

Pagina: 4

6.

Welke thema's zijn het afgelopen jaar op jullie groep behandeld?

- ☒ Augustus:
- ☒ September:
- ☒ Oktober:
- ☒ November:
- ☒ December:
- ☒ Januari:
- ☒ Februari:
- ☒ Maart:

7.

Op welke manier is de iPad (app's bijvoorbeeld) toegepast bij de thema's van het afgelopen jaar op jullie groep?

- ☒ Augustus:
- ☒ September:
- ☒ Oktober:
- ☒ November:
- ☒ December:
- ☒ Januari:
- ☒ Februari:
- ☒ Maart:

Volgende

Pagina: 6

8.

Hoe zet u de iPad in om het taalbegrip van de kinderen te stimuleren?

- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Spelletjes, namelijk:
- ☐ Voorleesboeken, namelijk:
- ☐ Afbeeldingen laten zien
- ☐ Filmpjes laten zien, namelijk:
- ☐ Liedjes beluisteren, namelijk:
- ☐ Apps met gebaren, namelijk:
- ☐ Foto's en/of video's van Mijn Digidag bekijken en bespreken
- ☐ Anders, namelijk:

Volgende

Pagina: 7

9.

Hoe zet u de iPad in om de taalproductie van de kinderen te stimuleren?

- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Spelletjes, namelijk:
- ☐ Voorleesboeken, namelijk:
- ☐ Afbeeldingen laten zien
- ☐ Filmpjes laten zien, namelijk:
- ☐ Liedjes beluisteren, namelijk:
- ☐ Apps met gebaren, namelijk:
- ☐ Foto's en/of video's van Mijn Digidag bekijken en bespreken
- ☐ Anders, namelijk:

Volgende

10.

Hoe zet u de iPad in om het woordbegrip van de kinderen te stimuleren?

- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Spelletjes, namelijk:
- ☐ Voorleesboeken, namelijk:
- ☐ Afbeeldingen laten zien
- ☐ Filmpjes laten zien, namelijk:
- ☐ Liedjes beluisteren, namelijk:
- ☐ Apps met gebaren, namelijk:
- ☐ Foto's en/of video's van Mijn Digidag bekijken en bespreken
- ☐ Anders, namelijk:

Volgende

11.

Hoe zet u de iPad in om de zinsontwikkeling van de kinderen te stimuleren?

- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Spelletjes, namelijk:
- ☐ Voorleesboeken, namelijk:
- ☐ Afbeeldingen laten zien
- ☐ Filmpjes laten zien, namelijk:
- ☐ Liedjes beluisteren, namelijk:
- ☐ Apps met gebaren, namelijk:
- ☐ Foto's en/of video's van Mijn Digidag bekijken en bespreken
- ☐ Anders, namelijk:

Volgende

12.

Welke drie mogelijkheden (app's bijvoorbeeld) van de iPad past u het meest toe op de groep, om de taalontwikkeling van de kinderen te stimuleren? Geef per optie aan hoe u deze toepast in de praktijk.

- ☒ 1-
- ☒ 2-
- ☒ 3-

Volgende

13.

Op welke wijze biedt u de iPad aan?

- ☐ De app sluit aan bij één of meer therapiedoelen.
- ☐ De app sluit aan bij de interesses van de kinderen.
- ☐ De app sluit aan bij de (ontwikkelings)leeftijd.
- ☐ De app bevat herkenbare objecten en/of personages.
- ☐ De app sluit aan bij het behandelend thema vanuit de Jules methode.
- ☐ Woorden herhalen.
- ☐ Vragen stellen over de inhoud van de app.
- ☐ Benoemen wat er te zien is.
- ☐ Informatie koppelen aan situaties uit het dagelijkse leven.
- ☐ Na afloop bespreken wat het kind heeft gezien.
- ☐ Anders, namelijk:

Volgende

15.

Wat zijn uw argumenten om de iPad wel of niet in te zetten bij de behandeling?

- ☒ Wel:
- ☒ Niet:

Volgende

Volgende

16.

Wat is voor u een motivatie om de iPad in te zetten?

- ☐ Het is een handig hulpmiddel om taal visueel te maken
- ☐ Het stimuleert de taalontwikkeling van de kinderen
- ☐ Je kunt snel wisselen tussen verschillende app's
- ☐ Snel inzetbaar waarbij weinig voorbereiding nodig is
- ☐ Het is voor mijzelf een rustmoment
- ☐ Het werkt rustgevend bij de kinderen
- ☐ Het is een beloning bij goed gedrag
- ☐ De kinderen vinden het leuk
- ☐ Anders, namelijk:

Volgende

17.

Wat voor mogelijkheden ziet u om de iPad op de groep in te zetten, die op dit moment nog niet worden toegepast? *

Volgende

18.

Zou u de iPad meer bewust willen inzetten? *

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Volgende

19.

Heeft u behoefte aan een overzicht van app's op de iPad om de taalontwikkeling te stimuleren en hoe deze ingezet kunnen worden bij de behandeling? *

- ☐ Ja. Geef eventueel aan op welk e-mailadres u deze wenst te ontvangen:
- ☐ Nee

Verstuur enquête

Bedankt voor uw deelname!

De resultaten en aanbevelingen van dit onderzoek zullen worden gedeeld met de belanghebbende binnen Kentalis.

Voor een ieder die heeft aangegeven de resultaten en aanbevelingen persoonlijk te willen ontvangen, stuur ik deze zo spoedig mogelijk op.

Voor vragen kunt u mailen naar So.Hoekstra@kentalis.nl

Met vriendelijke groet,
Sophie Hoekstra

Bijlage III – Verstuurde mails enquête

E-mail enquêteverzoek - Verstuurd op 29 maart 2017

Beste collega,

Als afstudeeropdracht doe ik, Sophie Hoekstra, onderzoek naar de wijze waarop de iPad kan worden ingezet bij de groepsbehandeling op de Taaltrein. Om een volledig beeld te krijgen van de mogelijkheden, zou ik graag uw reactie ontvangen. Uiteraard kunt u een overzicht ontvangen van de verschillende mogelijkheden op de iPad en hoe deze kunnen worden ingezet bij de behandeling. Aan het einde van de enquête kunt u, indien gewenst, uw e-mailadres achterlaten.

Aan de hand van deze enquête wil ik inzicht krijgen in de wijze waarop u de iPad inzet bij de groepsbehandeling en wat uw argumenten zijn om de iPad al dan niet in te zetten. De enquête bestaat voornamelijk uit meerkeuze vragen, met een aantal open vragen. Het invullen van de enquête zal ongeveer 15 minuten in beslag nemen.

Uw persoonlijke gegevens zullen uitsluitend worden gebruikt om de resultaten van het onderzoek aan u door te mailen, deze worden niet verwerkt in het onderzoeksrapport.

Hierbij wil ik u alvast hartelijk bedanken voor het invullen van de enquête.

U kunt de enquête invullen via onderstaande link:

<http://www.thesistools.com/web/?id=533462>

Met vriendelijke groet,

Sophie Hoekstra

Werkdagen: maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag.

Herinneringsmail – Verstuurd op 5 april 2017

Herinnering! Enquête graag invullen vóór donderdag 13 april a.s.

Beste collega,

Enkele dagen geleden heb ik u uitgenodigd om een online enquête in te vullen, over uw iPad gebruik bij de groepsbehandeling op de Taaltre in. Helaas heb ik tot op heden nog niet genoeg respons ontvangen om een volledig beeld te krijgen van de mogelijkheden op de iPad en hoe deze kunnen worden ingezet bij de behandeling.

Ik hoop dat u alsnog een paar minuten van uw tijd vrij wilt maken om de vragen te beantwoorden. **Dit is ook in uw voordeel!** Indien gewenst, kunt u een overzicht ontvangen van de mogelijkheden op de iPad en hoe deze kunnen worden ingezet bij de behandeling. Aan het einde van de enquête kunt u, indien gewenst, uw e-mailadres achterlaten.

Het invullen van de enquête zal ongeveer 15 minuten in beslag nemen. Omdat ik de iPad wil koppelen aan de thema's van Jules voor TOS en aan de doelen van de kinderen, bestaat de enquête uit een aantal vragen over deze onderwerpen. Daarnaast zijn er een aantal vragen opgenomen over uw argumenten om de iPad al dan niet in te zetten, welke mogelijkheden op de iPad u het meest inzet en op welke wijze u de iPad aanbiedt.

De enquête bestaat voornamelijk uit meerkeuze vragen, met een aantal open vragen.

Bij het invullen van de enquête staat centraal dat ik inzicht wil krijgen in de mogelijkheden van de iPad, het gaat er dus niet om of het antwoord goed of fout is.

Gelieve de enquête in één keer volledig in te vullen en niet halverwege af te breken. Het is namelijk niet mogelijk om de enquête op een ander tijdstip voort te zetten.

Hierbij wil ik u alvast hartelijk bedanken voor het invullen van de enquête.

U kunt de enquête invullen via onderstaande link:

<http://www.thesistools.com/web/?id=533462>

Mocht u de enquête al hebben ingevuld, dan wil ik u hier hartelijk voor bedanken en kunt u deze mail als niet verzonden beschouwen.

Met vriendelijke groet,
Sophie Hoekstra
Stagiaire Taaltre in Urk

Werkdagen: maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag.

Herinneringsmail – Verstuurd op 10 april 2017

Herinnering! Enquête graag invullen vóór donderdag 13 april a.s.

Beste collega,

U heeft nog **2 dagen** om de enquête in te vullen.

Helaas heb ik nog onvoldoende respons om een volledig beeld te krijgen van de mogelijkheden op de iPad en hoe deze kunnen worden ingezet bij de behandeling.

Ik hoop dat u alsnog een paar minuten van uw tijd vrij wilt maken om de vragen te beantwoorden. **Dit is ook in uw voordeel!** Indien gewenst, kunt u een overzicht ontvangen van de mogelijkheden op de iPad en hoe deze kunnen worden ingezet bij de behandeling. Aan het einde van de enquête kunt u, indien gewenst, uw e-mailadres achterlaten.

Duur van de enquête: ongeveer 15 minuten.

Vraagstelling: meerkeuze, met een aantal open vragen.

Omdat ik de iPad wil koppelen aan de thema's van Jules voor TOS en aan de doelen van de kinderen, bestaat de enquête uit een aantal vragen over deze onderwerpen. Daarnaast zijn er een aantal vragen opgenomen over uw argumenten om de iPad al dan niet in te zetten, welke mogelijkheden op de iPad u het meest inzet en op welke wijze u de iPad aanbiedt.

NB: Gelieve de enquête in één keer volledig in te vullen en niet halverwege af te breken. Het is namelijk niet mogelijk om de enquête op een ander tijdstip voort te zetten.

Hierbij wil ik u alvast hartelijk bedanken voor het invullen van de enquête.

U kunt de enquête invullen via onderstaande link:

<http://www.thesistools.com/web/?id=533462>

Mocht u de enquête al hebben ingevuld, dan wil ik u hier hartelijk voor bedanken en kunt u deze mail als niet verzonden beschouwen.

Met vriendelijke groet,
Sophie Hoekstra
Stagiaire Taaltre in Urk

Werkdagen: maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag.

Bijlage IV – Onderwerpenlijst

Taalontwikkeling

- Taalbegrip
- Taalproductie
- Woordbegrip
- Zinsontwikkeling
- De app sluit aan bij het therapiedoel van het kind.
- De app past bij de (ontwikkelings)leeftijd van het kind.
- De app sluit aan bij de interesses van het kind.
- De app nodigt uit tot interactie.
- De app bevat vrolijk materiaal, relatief simpele en duidelijke verhalen, objecten en dieren die ze kennen en simpele vriendelijke fantasiefiguren.
- De app wordt regelmatig herhaald.
- De app bevat rijmpjes, versjes en liedjes.
- De app wordt ingezet om taal visueel te maken.
- Apps die worden aangeboden duren maximaal 15 minuten.
- Laag en/of gemiddeld spreektempo.

IPad mogelijkheden

- Liedjes
- Filmpjes
- Spelletjes
- Vertelplaten
- Prentenboeken
- Apps met gebaren
- Foto's / video's maken voor Mijn Digidag
- Afbeeldingen opzoeken

Media gebruik

- De media wordt interactief aangeboden.
- Woorden herhalen
- Vragen stellen
- Benoemen wat je ziet
- Informatie koppelen aan situaties uit het dagelijkse leven.
- Na afloop bespreken wat het kind heeft gezien.
- Foto's/video's worden individueel terug gekeken en besproken met een kind.
- De foto's/video's worden in groepsverband terug gekeken en besproken met de kinderen.
- De media sluit aan bij het behandelend thema

Bijlage V – Overzicht respondenten per locatie

1. Op welke locatie bent u werkzaam?

Bijlage VI - Veel toegepaste mogelijkheden

Mijn Digidag	• Door foto's te maken van alle situaties en deze goed in <i>Mijn Digidag</i> te zetten worden de themawoorden, zinsconstructies en het taalbegrip gestimuleerd in de thuissituaties. Binnen de groep ben ik het liefst bezig zonder iPad, gewoon lekker met echt materiaal • Bekijken <i>Mijn Digidag</i> • Verhalen van ouders herhalen met de kinderen. • <i>Mijn Digidag</i> kijken met de kinderen
Beeld- en auditief materiaal	• Filmopnames maken van thema-activiteiten en terugkijken op een ander moment van de dag • Filmopnames en foto's maken en vervolgens samen terugkijken • Voor het maken van foto's en filmfragmenten • Filmfragmenten bekijken die aansluiten bij het thema • Filmfragmenten bekijken van echte situaties, bijvoorbeeld kinderboerderij • Zandkasteel-filmfragmenten gerelateerd aan het thema bekijken • Plaatjes/foto's laten zien ter verduidelijking • Foto's/filmfragmenten (terug)kijken • Afbeeldingen • Liedjes, filmfragmenten en boeken beluisteren en bekijken met de kinderen. • YouTube-filmfragmenten laten zien over een bepaald onderwerp • Filmfragmenten YouTube of Schooltv ter illustratie en verduidelijking van clusterwoorden • YouTube filmfragmenten/ -liedjes
Apps	• Suus en Luuk; Bijvoorbeeld om begrippen te oefenen. • Ha Hajo (communicatiemiddel a.d.h.v. picto's): zetten we soms in tijdens fruitmoment (bij het kiezen van fruit) • In kleinere groepen met apps bezig. Bijv. laatst de app 'Pepi bath' uitgetest in een groepje van 3 à 4 kinderen • Woordenschatapps • Zinsbouwapps • Gebarenapps • Duplo-app • PepiBathapp, bij thema 'Ik ben schoon' • App (pepi play) • IsignNGTapp, om direct/snel een gebaar op te zoeken die ik nog niet weet • Apps van de bijv. de voorleesweek • Apps met een spel indien dit bij het thema past • Gebarenapp (voor het opzoeken van gebaren die bij het thema horen)

Spellen	• Aansluitend bij het thema • Samen een spel spelen en bespreken. • Vooral spellen, tijdens het vrij spelen 's middags. Er is dan geen specifiek doel, maar eigenlijk vooral ontspanning • Spellensoms als beloning wanneer kinderen iets goed gedaan hebben, dan is het spel als het ware een beloning • Luisterspellen (luisterlotto)
Liedjes	• Liedjes • Geluiden van het leven, o.a. in verband met auditief
Overig	• Verder doe ik het veel te weinig!! Ben er ook helemaal niet handig in, zoek 'papier' versie(s) en/of kijk op computer op YouTube

Bijlage VII – Overzicht iPad-gebruik per ontwikkelingsgebied

Taalbegrip

Aantal	IPad-gebruik	Voorbeeld
4	Niet van toepassing	
20	Spellen	• T.b.v. thema • In vrij spel • Diverse apps • Laten benoemen en actief mee laten zien • Ondersteund met verbale informatie en gebaren • Dierenspellen • O.a. sorteerspellen, bouwspellen (lego) • Afhankelijk van het doel van de behandeling/thema • Die met het thema te maken hebben • "Step by step"
13	Voorleesboeken	• Veel verschillende, bijvoorbeeld 'Prinses op het potje' • "Geitje bij" • Wepboek.nl • Digitaal prentenboek "De kleine walvis" • Filmfragment op YouTube • Jules • De app van de Voorleesexpress • Interactief voorlezen
20	Afbeeldingen laten zien	
30	Filmfragmenten laten zien	• Boek van het thema • Filmfragmenten m.b.t. het thema • Liedjes die bij het thema of onderwerp passen • Navertellen van boeken of passend bij het thema • Diverse opnames van eigen activiteiten of van opnamen van anderen, geen tekenfilmfragmenten • Bijvoorbeeld om het verschil tussen chocoladepasta en hagelslag te laten zien voor een kindje die dit niet begreep • Van Youtube, bv. een boek, activiteit of Zandkasteel o.i.d. • Van de activiteiten die we samen met de kinderen hebben gedaan • Jules filmfragmenten en andere educatieve filmfragmenten via internet • Schooltv app • Dieren

18	Liedjes beluisteren	• Themaliedjes • Via YouTube, dus met beelden er bij. • Passend bij het thema • Verschillende liedjes, bijvoorbeeld 'Hoofd, schouders, knie en teen', waarbij verschillende lichaamsdelen aangewezen en benoemd worden wat helpt voor het taalbegrip • "Mama kwijt" • Liedjes die bij het thema of onderwerp passen
3	Apps met gebaren	• "Vnl voor ouders" • O.a. "IsignNGT"
23	Foto's en/of video's van <i>Mijn Digidag</i> bekijken en bespreken	
6	Anders, namelijk	• Foto's maken voor <i>Mijn Digidag</i> • He Hajo: communicatiemiddel met picto's • Ik zou graag de foto's van digidag bespreken maar het lukt op onze locatie niet om in te loggen in digidag op de iPad • iPad wordt vooral gebruikt in vrij spel situaties • Opnemen van de spraak van kinderen

Taalproductie

Aantal	IPad-gebruik	Voorbeeld
5	Niet van toepassing	
18	Spellen	• Apps waarbij om terugkerende handeling wordt gevraagd • Afhankelijk van het doel/thema • "Suus en Luuk" • O.a. sorteer spellen, bouwspellen (lego), etc. • Verschillende apps
6	Voorleesboeken	• Wepmail.nl -vragen achteraf • Voor het stimuleren van de taalproductie gebruik ik liever geen filmfragmenten van boeken, omdat je hierbij niet interactief kan voorlezen. • Prentenboek van het jaar
17	Afbeeldingen laten zien	
20	Filmfragmenten laten zien	• Bijvoorbeeld een filmfragment van een olifant die water spuit (dit kwam eens aan de orde tijdens een gesprekje met de kinderen), waarbij ik de kinderen vragen stel over wat ze zien

		• Zandkasteel • YouTube • Filmfragmenten laten zien van de activiteiten die we samen met de kinderen hebben gedaan • Eigen opnames • Navertellen van boeken of passend bij het thema • Schooltv-app
13	Liedjes beluisteren	• Op YouTube • Diverse, afhankelijk van het thema
3	Apps met gebaren	• Bij kinderen zonder verbale actieve woordenschat
18	Foto's en/of video's van <i>Mijn Digidag</i> bekijken en bespreken	
3	Anders, namelijk	• He Hajo: communicatiemiddel met picto's • Plaatjes bekijken

Woordbegrip

Aantal	IPad-gebruik	Voorbeeld
4	Niet van toepassing	
17	Spellen	• Verschillende apps van de Pepi-serie • "ColorCards" • "Leer mij woorden" • "Vraagbegrip" • Praatplaten • "My playhome" • "Suus en Luuk" • "Step by step" • Sorteerspellen, bouwspellen (lego), etc.
7	Voorleesboeken	• "Geitje bij" • Wepboek.nl
14	Afbeeldingen laten zien	
22	Filmfragmenten laten zien	• Navertellen van boeken of passend bij het thema • Zandkasteel • Een filmfragment van een brandweer bijvoorbeeld, waarbij verschillende woorden die met de brandweer te maken hadden (binnen het semantisch netwerk) aan de orde kwamen en konden worden benoemd en laten zien • Youtube • Van de activiteiten die we samen met de kinderen hebben gedaan • Schooltv

9	Liedjes beluisteren	
2	Apps met gebaren	
14	Foto's en/of video's van <i>Mijn Digidag</i> bekijken en bespreken	
3	Anders, namelijk	• He Hajo: communicatiemiddel met picto's • Woordbegrip is juist iets wat ik voornamelijk met concreet materiaal zou willen doen.

Zinsontwikkeling

Aantal	IPad-gebruik	Voorbeeld
13	Niet van toepassing	
14	Spellen	• Verschillende apps, kan van alles zijn. Bijv. deze week verschillende apps rondom Pasen hiervoor gebruikt ('easter', 'paaseditie', 'coloring book', etc.) • "Step by step" • "Suus en Luuk"
4	Voorleesboeken	
9	Afbeeldingen laten zien	
11	Filmfragmenten laten zien	• YouTube • Schooltv • Van de activiteiten die we samen met de kinderen hebben gedaan
7	Liedjes beluisteren	• Enkele keer gedaan. Bijvoorbeeld een liedje over een kuikentje
3	Apps met gebaren	
9	Foto's en/of video's van <i>Mijn Digidag</i> bekijken en bespreken	
3	Anders, namelijk	• Vaak zijn zinnen in filmfragmenten/liedjes te lang of niet passend bij het niveau van de kinderen om de zinsontwikkeling te stimuleren

Bijlage VIII - Document richtlijnen iPad-gebruik

Uit de resultaten van het onderzoek is gebleken dat onderstaande mogelijkheden het taalbegrip, taalproductie, woordbegrip en zinsontwikkeling kunnen stimuleren. Echter blijkt wel dat het ene aanbod vaker wordt ingezet bij een specifiek ontwikkelingsgebied dan het andere.

Algemene richtlijnen

- Het programma sluit aan bij
 - minimaal één doel;
 - de (ontwikkelings)leeftijd;
 - de interesses/belevingswereld.
- Bied programma's regelmatig en op verschillende manieren aan.
 - Bij voorkeur elke behandeldag.
 - Bij voorkeur diverse programma's gebruiken om specifieke woorden in verschillende contexten aan te bieden.
- Zorg dat het programma goed zichtbaar is voor alle kinderen.
- Stimuleer de interactie (ondersteunend met gebaren) altijd met de kinderen door
 - Woorden te herhalen
 - Vragen te stellen over de inhoud van het programma
 - Benoemen wat er te zien is
 - Informatie te koppelen aan situaties uit het dagelijkse leven
 - Nabespreken wat het kind heeft gezien
 - Programma's in te zetten die interactie als praten, meezingen en raden stimuleren
- Het programma duurt maximaal 15 minuten.
- Het programma bestaat bij voorkeur uit vrolijk materiaal, relatief simpele en duidelijke verhalen, simpele vriendelijke fantasiefiguren en objecten en/of dieren die ze kennen.

Apps

Spellen	Voorleesboeken	Filmfragmenten	Gebaren/Picto's
App voor peuters	Timo en het toverstokje	Schooltv	VNL voor ouders
Match it up 2	Prinses op het potje		IsignNGT
Pepi play	We hebben er een geitje bij		He Hajo
My scene	Voorleesexpress		
Sort it out Therapy			
Kinder Gebaren Lite			
Step by step			
Suus en Luuk			
ColorCards			
Leer mij woorden			
Vraagbegrip			
My playhome			
Coloring book			
Duplo			
Luisterlotto			
Easter			
Paaseditie			

Overig

YouTube	Filmfragmenten	Afbeeldingen (Google)
Filmfragmenten van Jules	Bekijken van eigen opnames van bijvoorbeeld de activiteit	Begrippen die een kind niet begrijpt visueel maken
Zandkasteel	Bekijken van filmfragmenten van echte situaties uit het dagelijkse leven	Begrippen die ter sprake komen visueel maken
Liedjes over het thema		Praatplaten
Liedje 'Mama kwijt'		
Liedje 'Hoofd schouders knie en teen'		
Onderwerpen die ter sprake komen visueel maken		

Mijn Digidag	Websites (Spellen, vertelplaten en/of prentenboeken)	
Foto's/filmopnames van de dag uploaden	www.logo-apps.nl	www.praatapps.nl
Eigen foto's/filmopnames bekijken en bespreken	www.vveict.nl	www.digidreumes.nl
Verhalen van ouders herhalen met de kinderen	www.wepboek.nl	www.prentenboekvanhetjaar.nl

